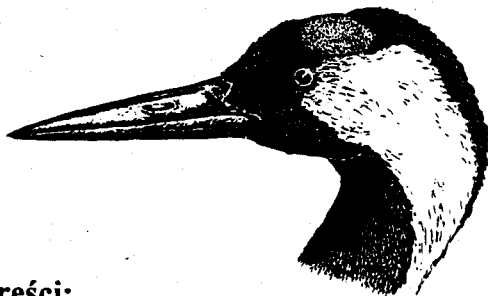

**BIULETYN FAUNISTYCZNY
POLSKI ŚRODKOWEJ
- KRĘGOWCE -**

Spis treści:

Ornitologia

Streszczenia referatów wygłoszonych na IV Zjeździe
Ornitologów Ziemi Łódzkiej - 14 III 1998 1

Teriologia

Grzegorz Radzicki

Obóz chiropterologiczny - Rembieszów'98 17

Dekada Spisu Nietoperzy 1998 w Regionie Łódzkim 17

Herpetologia

Piotr Zieliński, Janusz Hejduk

Płazy i gady Polski Środkowej - dane z lat 1980 - 1997 ... 18

zeszyt 1 / 1998 (4)

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej - Kręgowce jest pismem o charakterze informacyjnym. Biuletyn ten powstał na początku 1995 roku w celu możliwie szybkiego prezentowania informacji o aktualnie realizowanych przedsięwzięciach dotyczących fauny kręgowców Polski Środkowej. Adresujemy go do wszystkich miłośników przyrody zainteresowanych poznawaniem i ochroną zwierząt kręgowych tego obszaru.

REDAKTOR NAUKOWY - *Janusz Markowski*

ZESZYT 1/98 ZREDAGOWALI: *Piotr Zieliński i Tomasz Janiszewski*

Na okładce - żuraw (*Grus grus*) - rys. *Jacek Dymitrowicz*

Niniejszym dziękujemy Jackowi za nieodpłatne wykonanie tego rysunku

**Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców
Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16**

90-237 Łódź

(tel. 0 42 35-44-33)

Podsumowanie działalności ornitologicznej w Regionie Łódzkim w roku 1997

Tomasz Janiszewski

Katedra Ekologii i Zoologii Kragowców, Uniwersytet Łódzki
ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

W 1997 roku działania obserwatorów ptaków Regionu Łódzkiego koncentrowały się na udziale w szeregu akcji. Do najważniejszych z nich należały :

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych.
2. Akcja liczenia zimujących ptaków drapieżnych w dolinie Bzury.
3. Atlas ptaków lęgowych Łodzi.
4. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko.

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych

W ramach akcji zimowego liczenia ptaków wodnych skontrolowano w okresie 19 -28 I 1997: odcinek Warty o długości 145 km (pomiędzy Uniejowem i Trębaczewem), odcinek Bzury o długości 70 km (od Aleksandrowa Ł. do Soboty), fragment Neru od Lublinka do Dąbia o długości 75 km, a także zbiornik zaporowy Jeziorsko oraz zbiorniki kopalni i elektrowni Bełchatów. W akcji wzięło udział 17 osób. Dokładniejsze informacje o rezultatach akcji zamieszczono w „Sprawozdaniu z akcji zimowego liczenia ptaków wodnych w styczniu 1997” zamieszczonym w tym samym numerze biuletynu.

2. Akcja zimowego liczenia ptaków drapieżnych w dolinie Bzury

Liczenie przeprowadzono na przełomie stycznia i lutego. Na 35 - kilometrowym odcinku doliny pomiędzy Łęczycą a Sobotą stwierdzono wyjątkowo mało myszołowów. Łącznie odnotowano obecność 37 myszołowów zwyczajnych i 16 myszołowów włochatych. Obserwowano także 4 pustułki i 2 bieliki.

3. Atlas ptaków lęgowych Łodzi.

Sezon lęgowy 1997 był czwartym sezonem zbierania danych.

Choć tym razem dane przekazało nieco więcej osób, to jednak tempo w którym przybywa zbadanych pól atlasowych nadal jest niezadowalające. Łącznie w 1997 roku zebrano informacje o awifaunie 25 pól atlasowych. Rezultaty swoich obserwacji przekazali: J.Hejduk, T.Janiszewski, K.Kaczmarek, A.Kaliński, A.Pędziwilk, T.Stoszek, R. Wiktorowski oraz R. Włodarczyk. W tym roku do największych faunistycznych ciekawostek należało stwierdzenie lęgowych czernic na stawie przy ul. Tomaszowskiej, znalezienie gniazd kruków w lesie na ul. Kolumny oraz w pobliżu stacji Łódź-Olechów, a także odnotowanie 5 par kłaskawek wzdłuż torowisk tej stacji. W ujściu rz. Jasień do Neru stwierdzono występowanie błotniaka stawowego, derkacza i dziwonii.

4. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko.

Obóz odbył się w dniach 22 VII - 16 IX 1996. Wzięło w nim udział ok. 25 osób, związanych przede wszystkim z ośrodkiem łódzkim. Pracami obozu kierowali: R. Bargiel, K. Kaczmarek, A. Kaliński, R. Włodarczyk. Tradycyjnie głównym celem obozu było chwywanie i obrączkowanie ptaków wodno-błotnych (głównie siewkowców). Łącznie zaobrączkowano 988 ptaków wodno-błotnych, w tym 936 siewkowców. Do najliczniej chwypanych należały: kszyk - 507 os., brodziec leśny - 178 os., piskliwiec 69, batalion - 51 os. oraz biegus zmienny i czajka po 35 os.

Złapano także dubelta i biegusa rdzawego. W czasie codziennie prowadzonych obserwacji odnotowano tak rzadkie gatunki ptaków jak czapla nadobna i czapla purpurowa. Gdyby nie lipcowa powódź wyniki łapania ptaków byłyby z pewnością jeszcze lepsze. Dysponowano bowiem znacznie większą niż do tej pory liczbą pułapek, które uzyskano dzięki współpracy z ornitologami niemieckimi. Nadejście fali powodziowej i bardzo długo utrzymujący się wysoki poziom wody w zbiorniku zmusiły jednak do przerwania chwywania ptaków siewkowych na wiele dni. Niestety innym powodem, który negatywnie wpłynął na liczbę złapanych ptaków było słabe zainteresowanie udziałem w pracach obozu wśród łódzkich obserwatorów ptaków. Co więcej, wiele osób mimo zgłoszenia chęci udziału w badaniach, nigdy się na obozie nie pojawiło. Uniemożliwiło to szybkie i elastyczne dysponowanie sprzętem do łapania w bardzo trudnych i zaskakujących w tym roku warunkach.

Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Regionu Łódzkiego w roku 1997

Tomasz Janiszewski*, Radosław Włodarczyk **

*Katedra Ekologii i Zoologii Kregowców, Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

**Sekcja Ornitologiczna Studenckiego Koła Naukowego Biologów Uniwersytetu Łódzkiego,
ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

Od szeregu lat gromadzone są dane o występowaniu rzadkich gatunków ptaków obserwowanych na terenie ornitologicznego Regionu Łódzkiego. Planujemy corocznie publikować raporty zawierające informacje o ich stwierdzeniach. W ten sposób chcielibyśmy udostępnić wiedzę na ten temat większej liczbie zainteresowanych osób. Chcemy także przekonać wszystkich obserwatorów, że przekazane przez nich dane nie zginęły, lecz zostały skrupulatnie odnotowane w regionalnej kartotece. Podobne raport będziemy przygotowywać także w następnych latach i zamieszczać je w wydawanym przy okazji ornitologicznych zjazdów regionalnych „Biuletynie Faunistycznym Polski Środkowej”. Niniejsze podsumowanie dotyczy obserwacji dokonanych w 1997 roku. Ze względu na krótki okres czasu, który upłynął między stwierdzeniami, a opublikowaniem tego raportu, większość obserwacji gatunków, które tego wymagają, nie uzyskała jeszcze akceptacji Komisji Faunistycznej PTZool.

Nur czarnoszywi - 27.06. - 1 os., Zb. Sulejowski (M. Kaźmierczak). Rzadka, wiosenna obserwacja.

Czapla nadobna - 23.08. - 05.09. - do 4 os., Zb. Jeziorsko (Sekcja Ornitologiczna Studenckiego Koła Naukowego Biologów UŁ). Stadko to było wyjątkowo liczne i szczególnie długo przebywało na terenie zbiornika. Gatunek ten odnotowany był dotąd w regionie kilka razy.

Czapla biała - 05.08. - 16.09. - do 18 os., Zb. Jeziorsko (SO SKNB UŁ). Gatunek ten pojawia się regularnie na zbiorniku Jeziorsko, ale tak liczne stada należą do rzadkości.

Czapla purpurowa - 02.09. - 1 os., Staw Rydwan (A. Kleszcz, R. Włodarczyk);
07.09. - 1 os., Zb. Jeziorsko (SO SKNB UŁ). Interesujące jest ponowne stwierdzenie tego gatunku po trzyletniej przerwie w pojawach i to aż w dwóch różnych miejscach.

Warzęcha - 14.05. - 1 os. - Zb. Jeziorsko (B. Lesner). Jest to drugie stwierdzenie w regionie dokonane ponownie na zbiorniku Jeziorsko, którego dokonała zresztą ta sama osoba. Prawdziwy specjalista w wykrywaniu warzęchy.

Łabędź czarnodzioby - 25.01. - 1 os., rz. Warta (R. Wiktorowski);

20.04. - 2 os., Stawy Borów (A. Gęgotek). Obserwacja styczniowa jest pierwszym zimowym stwierdzeniem tego gatunku w regionie łódzkim.

Bernikla białolica - 11.05. - 3 os., Zb. Jeziorsko (Z. i Sz. Grochowalscy). Jest to już trzecie stwierdzenie z terenu zbiornika. Dotąd notowano tylko pojedyncze ptaki.

Markaczka - 29.11. - 1 samica, Zb. Jeziorsko (T. Janiszewski);

30.11. - 2 samice, Zb. Sulejowski (M. Kociniak, M. Wężyk, M. Kaźmierczak).

Uhła - 09.11. - 01.12. - do 19 os., Zb. Jeziorsko (SO SKNB UŁ). Pojawy tak licznych stad na śródlądziu są ogromną rzadkością.

Kania czarna - 19.06. - 1 os., Łęczyca (A.Gęgotek). Gatunek ten w okresie lęgowym penetruje teren pradoliny warszawsko-berlińskiej jednak od kilkunastu lat już się tam nie gnieździ.

Drzemlik - 12.02.- 1 os., Młogoszyn (R.Bargiel)

Gadozer - 10.05. -1 os., rez.Żądłowice, gm. Inowłódz (Z.Kołodzki, P.Wypych, B.Soszynski).

Orlik krzykliwy - 25.04. - 1 os., Taraska, gm.Aleksandrów oraz w poł. VII - 1 os., Kurnędz k\ Sulejowa (Z.Kołodzki).

Biegus płaskodzioby - 17-18.05. - 2 os., Stawy Pęczniew (T.Janiszewski, R.Bargiel, B.Lesner, R.Włodarczyk). Jest to druga, wiosenna obserwacja tego gatunku w regionie.

Bekasik - 29.04 - 3 os., Zb.Jeziorsko (J.Grzybek); 07-10.09 - 3 os., Łęczyca (A.Gęgotek); 03.11. - 2 os., Zb.Jeziorsko (SO SKNB UŁ).

Dubelt - 15.08. - 2 os. oraz 08.09. - 1 os., Zb.Jeziorsko (SO SKNB UŁ).

Brodziczek pławny - 22.08. - 1 os., Zb.Jeziorsko (SO SKNB UŁ).

Platkonóg sztyldodzioby - 17.05. - 1 os., Stawy Walewice - A.Gęgotek: Jest to szóste wiosenne stwierdzenie z terenu regionu i drugie już z terenu stawów w Walewicach.

Mewa trójpalczasta - 15.11. - juv., Zb.Jeziorsko (T.Janiszewski, A.Kleszcz, K.Kaczmarek, R.Włodarczyk) Jest to szóste stwierdzenie w regionie łódzkim w okresie ostatnich dziesięciu lat.

Rybitwa białoskrzydła - 10 - 18.05 - obserwowano niezwykle intensywny przelot na terenie całego regionu. Największe stada odnotowano: 14.05.- 800 os., Zb.Jeziorsko (B.Lesner); 12.05.- 510 os., Stawy Walewice (T.Janiszewski, R.Włodarczyk, A.Kaliński), 10.05. - 200 os., Zb.Sulejowski (M.Kociniak), 11.05. - 150-250 os., Stawy Borów (A.Gęgotek), 12.05.- 200 os., Stawy Pruszków (B.Lesner).

Rybitwa białowasa - w okresie czerwca i lipca istniała kolonia lęgowa tego gatunku na zbiorniku Jeziorsko. Liczyła ona około 30 gniazd. Niestety kolonia została zniszczona przez powódź. Kilka par wyprowadziło mimo to młode przenosząc się na stawy pod Pęczniewem (SO SKNB UŁ).

Sowa błona - 15.09. - 1 os., Łęczyca (A.Gęgotek). Od czasu gdy gatunek ten przestał gnieździć się w dolinie Bzury obserwuje się sowę błoną sporadycznie.

Drozd obrozny - 28-29.04. - 1 os., Zb.Jeziorsko (J.Grzybek). Ten górski gatunek drozda po raz drugi pojawia się w okolicy zbiornika. Jest to również druga obserwacja z regionu łódzkiego w ciągu dziesięciu lat.

Pliszka cytrynowa - 18.05.- 1 samiec, Stawy Pęczniew (R.Bargiel, B.Lesner, R.Włodarczyk). Jest to pierwsze stwierdzenie tego gatunku w centralnej Polsce, które zbiega się z pierwszymi faktami gniazdowania się tego gatunku na północy i wschodzie Polski. Obserwacja zaakceptowana przez Komisję Faunistyczną.

Orzechówka - 14.09. - 1 os., Rez.Spała (D.Topolski).

Dzierżba rudogłowa - 10.05. - 1 samiec, Łódź-Olechów (T.Janiszewski).

Życzymy wszystkim dokonania podobnych obserwacji w roku 1998 i szybkiego ich przekazania do kartoteki regionalnej.

Atlas ptaków lęgowych Łodzi w latach 1994-97

Tomasz Janiszewski, Mariusz Glubowski

Katedra Ekologii i Zoologii Kregowców, Uniwersytet Łódzki, 90-237 Łódź

Atlasowych opracowań awifauny doczekało się już wiele miast europejskich. Wiele z nich zostało już opublikowanych. W Polsce, całościowe opracowania awifauny metodą atlasową posiada kilka mniejszych miast między innymi Leszno, Świebodzin, Gorzów oraz dwa duże: Warszawa i Olsztyn. Poza celem czysto naukowym - atlas dokumentuje stan awifauny terenu w określonym czasie w pewnych warunkach środowiskowych - prowadzenie akcji zbierania tego rodzaju danych może mieć także inne znaczenie. Dane te mogą też pomóc osiągnąć pewne cele edukacyjne, mieć zastosowanie w planowaniu przestrzennym oraz działaniach na rzecz ochrony przyrody. Z tych właśnie powodów w roku 1994 rozpoczęto badania, metodą atlasową, które mają doprowadzić do uzyskania kompletnych danych na temat składu i liczebności awifauny lęgowej terenu Łodzi.

STAN ZAAWANSOWANIA PRAC

Zaplanowano prowadzenie systematycznych obserwacji na terenie 196 pól atlasowych o powierzchni ok. 1 km² każdy. W ten sposób badaniami objętoby obszar ok. 2/3 powierzchni, znajdującej się w obrębie granic administracyjnych Łodzi. Zrezygnowano z penetracji obszarów słabiej zurbanizowanych, leżących głównie we wschodniej części miasta. Początkowo spodziewano się ukończenia prac po trzech lat zbierania danych. Niestety, stało się inaczej. Nie udało się zainteresować udziałem w akcji większej liczby obserwatorów ptaków. Co prawda wstępnie, w 1994 roku, zadeklarowało swój udział w niej aż 28 osób, ale w tym pierwszym sezonie materiały przekazało tylko 11 obserwatorów. W kolejnych latach było jeszcze gorzej. Nic więc dziwnego, że po 4 sezonach prowadzenia obserwacji zgromadzono dane ze 101 pól atlasowych czyli z zaledwie nieco ponad połowy ich liczby, zaplanowanej do zbadania. Aktywność osób uczestniczących w akcji w poszczególnych sezonach mierzona liczbą zbadanych pól zmieniała się i była następująca (w nawiasach podano także liczbę osób, które przekazały informacje na temat całych pól): 1994 - 41 (11), 1995 - 17 (3), 1996 - 18 (3), 1997 - 25 (8). Łącznie w ciągu czterech lat, chęć udziału w akcji zgłosiło 33 obserwatorów, ale w postanowieniu tym wytrzymało tylko 14. Poniżej zamieszczono listę osób, które dostarczyły dane wraz z liczbą pól przez nie zbadanych.

J.Hejduk (JH) - 22, T.Janiszewski (TJ) - 28, K.Kaczmarek (KK) - 6, A.Kaliński (AK) - 5, J.Kronenberg - 4, J.Markowski - 1, A.Pędziwiłk - 1, R.Ślōmczyński - 3, P.Snopczyk - 1, T.Stoszek (TS) - 9, J.Szymański (JS) - 2, J.Wawrzyniak - 1, R.Wiktorowski - 1, R.Włodarczyk (RW) - 20.

Ponadto pojedyncze informacje przekazali I.Michalak (IM) oraz R.Śasiadek (RS), P.Zieliński (PZ), G.Juszczak (GJ) i Rafał Bargiel (RB).

Mapę z rozmieszczeniem zbadanych już pól atlasowych przedstawiono na stronie 9.

Dla zilustrowania zebranych dotychczas informacji na stronie 9 i 10 przedstawiono mapy rozmieszczenia kilku wybranych, pospolitych gatunków ptaków. Niestety ze względu na ogromne, niezbadane jeszcze w ramach tej akcji obszary miasta, obraz występowania mocno odbiega od rzeczywistości. W niektórych jednak przypadkach nabiera on już charakterystycznego kształtu.

W latach 1994-97 zebrano pewną ilość informacji o rzadkich, na terenie Łodzi, gatunkach. Poniżej przedstawiamy wykaz, tych najbardziej pod tym względem interesujących obserwacji. W nawiasach podano inicjały osób, które ich dokonały oraz rok, w którym dokonano stwierdzenia.

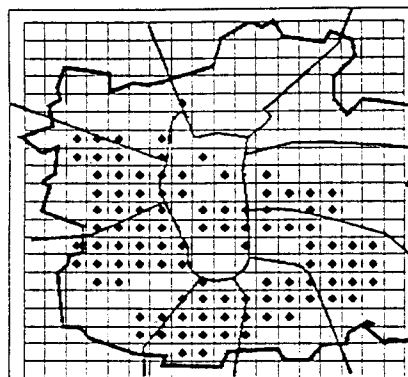
- Perkozek *Tachybaptus ruficollis* - tylko dwa stanowiska lęgowe: 1) Dwie pary lęgowe na poligonie na Zdrowiu, na stawie przy ul. Biegunowej (TJ, 1994) 2) Ogród Botaniczny (JH, TJ, 1994 i 1997).
- Bączek *Ixobrychus minutus* - jedna para lęgowa na gliniankach na Smulsku (JH, 1996). Stanowisko lęgowe istnieje od co najmniej 1989 roku (Marek Strzałka).
- Głównika *Aythya ferina* - lęgowa na gliniankach na Smulsku. W 1996 roku obserwowano początkowo 3 pary, a potem dwie samice z piskletami (JH).
- Czernica *Aythya fuligula* - odnotowano dwa stanowiska tego nowego dla awifauny lęgowej Łodzi gatunku: 1) Stawy Stefańskiego - 4-7 par lęgowych, obserwowano 4 samice wodzące pisklęta (RW, 1996); 2) Staw przy ul. Tomaszowskiej - 1-4 par (1 samica z piskletami) (IM, TJ, 1997).
- Błotniak stawowy *Circus aeruginosus* - pojedyncza para lęgowa w dolinie Neru przy ujściu rz. Jasiień (RW, 1997).
- Pustułka *Falco tinnunculus* - gatunek okazał się być liczniejszy niż to się początkowo zdawało. Odnaleziono kilkanaście stanowisk lęgowych, choć niektóre z nich mogą nie być trwale. 1) Kościół św. Wojciecha na ul. Rzgowskiej (RW, 1994-97); 2) Elektrociepłownia EC-III (TJ, 1995); 3) Przesypownia cementu na ul. św. Teresy (TJ, 1995); 4) dawne zakłady im. Marchlewskiego (TJ, 1995); 5) Osiedle mieszkaniowe Olechów (TJ, 1996); 6) Elektrociepłownia EC-IV (TJ, 1996); 7) Kombinat budowlany na ul. Puszkina (TJ, 1996); 8) Zadrzewienia na ul. Olechowskiej (TJ, 1996); 9) ul. Szczecińska (KK, 1995); 10) las na Brusie (KSz, JH, 1994-95); 11) szpital AM na ul. Pomorskiej (TS, 1994); 12) pd-zach część Retkini (JH, 1995); 13) ul. Mińska (JH, 1997); 14) kombinat ŁKB-Zachód ul. św. Teresy (RS, 1994); 14) dawne zakłady „Olimpia” na ul. Piotrkowskiej (TJ, RB, 1997); 15) budynek na skrzyżowaniu ulic Sienkiewicza i Tuwima (TJ, PZ, 1997); 16) budynki „Próchnika” i „Polsportu” - kolonia kilku par w 1994 (GJ, RW).
- Przepiórka *Coturnix coturnix* - odnotowane stanowiska terytorialnych samców: 1) Józefów w rejonie wylotu ul. Rzgowskiej (RW, 1995); 2) poligon na Zdrowiu (JH, 1995); 3) pola przy ul. Maratońskiej (JH, 1995); 4) pola na pd od glinianek na Smulsku (JH, 1996).
- Derkacz *Crex crex* - jedno stanowisko terytorialnego samca przy ujściu rz. Jasiień do Neru (RW, 1997).
- Łyska *Fulica atra* - kilka stanowisk lęgowych: 1) teren jednostki wojskowej przy ul. Demokratycznej (R. W., 1994); 2) ul. Rudzka, w dolinie Neru (RW, 1997); 3) poligon na

- Zdrowiu, staw przy ul. Biegunowej - 4 pary (TJ, 1994); 4) Ogród Botaniczny - 1 para (JH, 1994); 5) glinianki na Smulsku - 3 pary (JH, 1996).
- Kokoszka wodna *Gallinula chloropus* - kilka stanowisk zlokalizowanych na małych zbiornikach wodnych: 1) w dolinie Neru na ul. Rudzkiej - 1p. (RW, 1997); 2) przy ujściu rz. Jasień do Neru - 1p. (RW, 1997); 3) na Smulsku - 2 p. (JH, 1996).
 - Kszyk *Gallinago gallinago* - tylko jedno stanowisko na poligonie na Zdrowiu (JH, 1994).
 - Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius* - dwa stanowiska łęgowe: 1) Smulsko - 2 p. (JH, 1996); 2) oczyszczalnia ścieków na Lublinku - 1 p. (JH, 1996)
 - Turkawka *Streptopelia turtur* - stanowisko łęgowe w zachodniej części poligonu na Zdrowiu (JH, 1995)
 - Uszatka *Asio otus* - odnaleziono szereg stanowisk par łęgowych, głównie na obrzeżach miasta. 1) ul. Kosynierów Gdyńskich (RW, 1994-97) 2) ul. Przednia - okolice CZMP (RW, 1996-97), 3) ul. Odrzańska - na Rudzie (RW, 1997) 4) poligon na Zdrowiu - 2 pary (JH, TJ, 1994) 5) ul. Szczecińska (KK, 1996-97) 6) las na Brusie (JH, 1995), 7) las na pd-zach od Smulska (JH, 1994)
 - Pójdźka *Athene noctua* - dwa stanowiska: 1) ul. Graniczna - okolice CZMP (RW, 1995); 2) Teofilów, ul. Rojna (TJ, AK, KK 1994-97)
 - Puszczyk *Strix aluco* - park na Zdrowiu - 2 pary (JH, 1994)
 - Dzieciół średni *Dendrocopos medius* - dwa stanowiska łęgowe: 1) park na Zdrowiu w okolicy ul. Srebrzyńskiej (TJ, 1994); 2) rezerwat „Polesie Konstantynowskie” (JH, 1994)
 - Kruk *Corvus corax* - pojedyncze pary łęgowe w dwóch miejscach: 1) las przy ul. Kolumny na St. Chojnach (RW, 1997) 2) okolice stacji kolejowej Łódź-Olechów (TJ, 1997)
 - Brzegówka *Riparia riparia* - w rejonie oczyszczalni ścieków na Lublinku obserwowano kolonię liczącą 7 par łęgowych (JH, 1996).
 - Remiz *Remiz pendulinus* - w 1996 odnotowano dwa stanowiska łęgowe: 1) w zachodniej części Ogrodu Botanicznego 2) na terenie glinianek na Smulsku (JH)
 - Lerka *Lullula arborea* - łęgowy w kilku miejscach : 1) poligon na Zdrowiu - 3 p. (TJ, JH, 1994); 2) las na pd-zach od Smulska - 1 p. (JH, 1996) 3) wschodnia część lasu na Lublinku - 4 p. (JH, 1996)
 - Świergotek polny *Anthus campestris* - szereg stanowisk łęgowych: 1) kombinat budowlany przy ul. Lodowej - 1 p. (TJ, 1996); 2) obszar na pd od EC-IV - 3 p. (TJ, 1996); 3) obszar wokół skrzyżowania ul. Przybyszewskiego i Al. Książąt Polskich - 1p. (TJ, 1996); 4) pd część osiedla mieszkaniowego Olechów - 2 p (TJ 1996); 5) teren wzdłuż torowisk stacji kolejowej Łódź- Olechów - 4 p. (TJ, 1997); 6) ul. Demokratyczna - 1 p. (RW, 1994); 7) okolice szpitala AM na ul. Pomorskiej - 2 p. (TS, 1994); 8) rejon stacji Łódź-Kaliska - 1 p. (JH, 1994); 9) poligon przy ul. Biegunowej - 2 p. (JH, 1994); 10) okolice oczyszczalni ścieków na Lublinku - 1 p. (JH, 1996)
 - Kłaskawka *Saxicola torquata* - jako gatunek łęgowy odnotowano go: 1) na ul. Granicznej - okolice CZMP (RW, 1995); 2) wzdłuż torowisk stacji Łódź-Olechów - 5 par (TJ, 1996). Ponadto na zachodnim skraju osiedla mieszkaniowego na Olechowie w 1996-97 obserwowano pojedynczego samca w VI-VII (TJ, GJ, 1996-97).

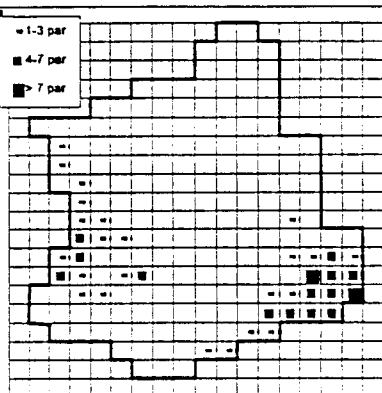
- Pokrzewka jarzębata *Sylvia nisoria* - obserwowana na następujących stanowiskach: 1) ul. Graniczna - okolice CZMP (RW, 1995) 2) pd-wsch skraj osiedla mieszkaniowego Olechów - 2 p. (TJ, 1996); 3) ul. Olechowska - 1 p. (TJ, 1996).
- Strumieniówka *Locustella fluviatilis* - terytorialny samiec w podmokłym lasku przy ul. Rąbieńskiej (TJ, 1994)
- Mucholówka białoszzyja *Ficedula albicollis* - mieszany, udany lęg samca mucholówki białoszzyj z samicą mucholówki żałobnej w Parku 3-Maja (TJ, 1994)
- Dziwonia *Carpodacus erythrinus* - lęgowa w ujściu rz. Jasień do Neru (RW, 1997)

UWAGI KOŃCOWE

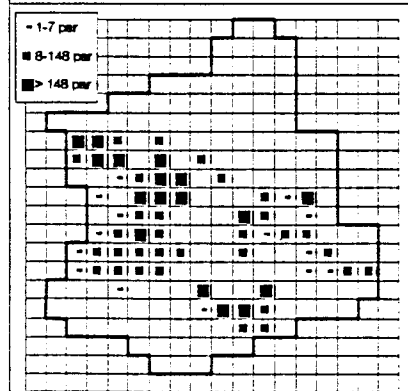
Organizatorzy akcji mają nadzieję, że niniejsze sprawozdanie wyzwoli z łódzkich obserwatorów ptaków trochę więcej woli działania. Stopień zaawansowania prac nad atlasem, choć jest niezadowolający, to jednak pozwala widzieć koniec akcji w rozsądnych granicach czasowych. Przy średnim poziomie aktywności naszego środowiska, moglibyśmy w ciągu dwóch najbliższych lat zebrać dane z pozostałej do zbadania części miasta. Rozciągnięcie okresu zbierania danych jeszcze bardziej, negatywnie wpłynie na jego wartość jako całości. Jednak siłami tylko kilku nawet bardzo zaangażowanych obserwatorów, cel ten nie zostanie osiągnięty. Potrzeba tu udziału znacznie szerszego grona ornitologów - amatorów. Niechże urodzeni łodzianie pomyślą o swoim mieście i uwierzą w to, że swoim obserwowaniem ptaków, także mogą coś dla niego zrobić. Zależy nam bardzo na osobach, które zdecydują się na „zrobienie” pól atlasowych w całości oraz kompletnie pod względem jakościowego i ilościowego składu ich awifauny. Zbadanie jedno lub dwóch pól w ciągu jednego sezonu, nie zabierze dużo czasu, a posunie o mały kroczek sprawę do przodu. Są jednak obserwatorzy, których umiejętności, bądź ograniczone możliwości czasowe nawet na to nie pozwolą. Ich zapal jednak nie musi się zmarnować. I dla nich mamy propozycję. Prosimy o przekazywanie wszelkich informacji o rzadszych gatunkach np. ptakach drapieżnych, sowach, siewkowych itd. z obszaru administracyjnego miasta. Terenu objętego akcją atlasową oraz spoza jego powierzchni. Obserwacje i poszukiwania tych gatunków można prowadzić w sposób zaplanowany. Wtedy doradzimy, gdzie z punktu widzenia zakończenia badań atlasowych, byłoby to najkorzystniejsze, dostarczymy mapy itd. Interesują nas też dane zebrane w sposób przypadkowy, choćby z miejsca zamieszkania, gdzie spędzając dużo czasu można wykryć coś co umknie uwadze osoby kontrolującej całe pole. W przypadku niektórych rzadszych gatunków wykrycie stanowiska lęgowego nie zawsze jest łatwe. Np. pustułki widać na terenie całego miasta, ale dokładnie zlokalizować budynek, gdzie się gnieźdzą i przypisać je w ten sposób do właściwego pola atlasowego jest już nieraz bardzo trudno. Dobrze byłoby na przykład sprawdzić wszystkie wyżej wymienione stanowiska pustułki. Z sowaми też jest kłopot, ich głosy giną w w miejskim gwarze i hałasie. Usłyszeć da się je nieraz tylko przypadkowo. Dlatego jeszcze raz zachęcamy wszystkich do udziału w akcji. Wszelkich informacji organizacyjnych i metodycznych na jej temat chętnie udzieli pierwszy z autorów niniejszego podsumowania.

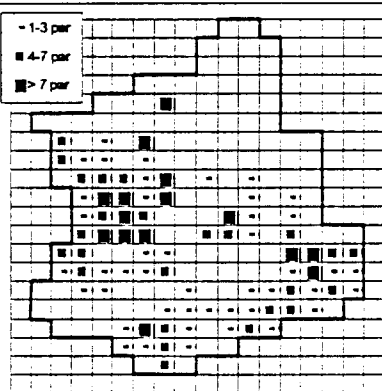
Stopień zbadania terenu

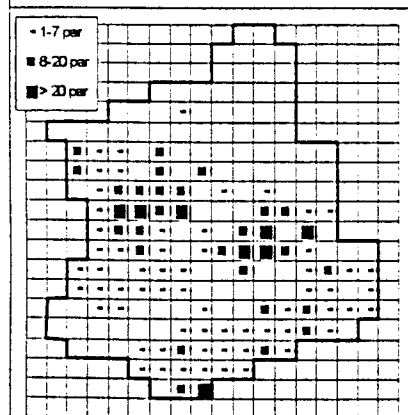
Kuropatwa

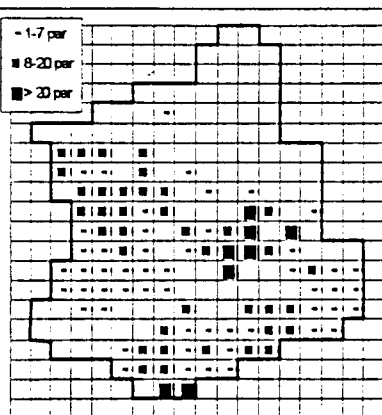
Gołąb miejski

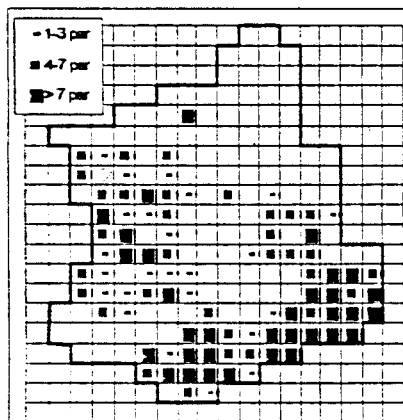
Grzywacz

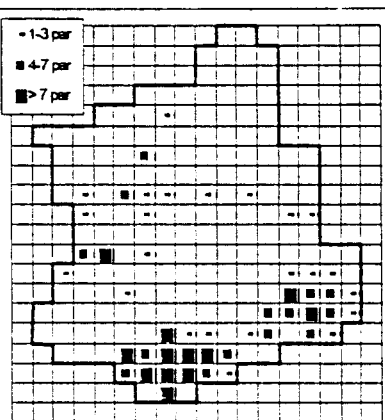
Modraszka

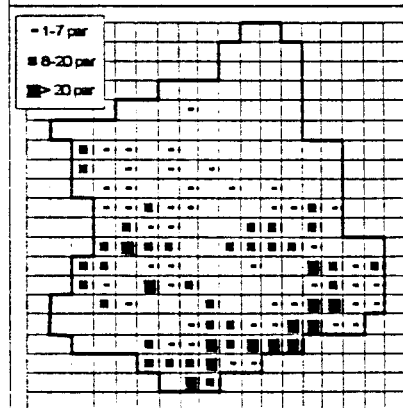
Bogatka

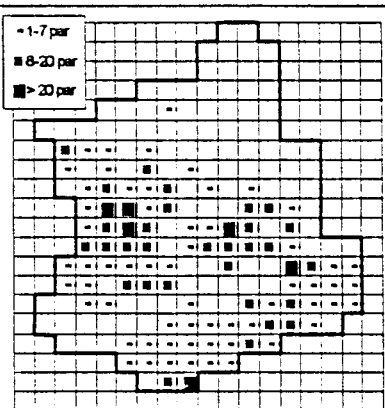
Ciemiówka

Łozówka

Kwiczol

Kos

Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków wodnych w Regionie Łódzkim w styczniu 1998 roku

Rafał Bargiel, Artur Pędziwiłk

Sekcja Ornitologiczna Studenckiego Koła Naukowego Biologów
Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

W ramach akcji zimowego liczenia ptaków wodnych skontrolowano w okresie 18-27 I 1998 odcinek Warty o długości 145 km (pomiędzy Uniejowem i Trębaczewem), odcinek Bzury o długości 65 km (od Zgierza do Ozorkowa oraz pomiędzy Łęczycą i Sobota), fragment Neru (od Lublinka do Poddębic oraz od Podłęża do Dąbia) o długości 60 kilometrów. Ponadto po raz pierwszy w tym roku liczeniem objęto także Pilicę od Ludwikowa po Kurnędz (20 kilometrów), Widawkę od Rząsawy do ujścia (50 kilometrów) oraz Grabię od Karczm do ujścia (50 kilometrów). Poza tym zbiornik zaporowy Jeziorsko, zbiorniki kopalni i elektrowni Bełchatów oraz szereg mniejszych obiektów.

W akcji wzięli udział: R. Bargiel, J. Dymitrowicz, A. Gęgotek, M. Glubowski, Sz. i Z. Grochowalscy, J. Hejduk, T. Janiszewski, K. Kaczmarek, T. Kamiński, M. Karczewska, M. Kaźmierczak, A. Kaliński, M. Kociniak, Z. Kołodzki, B. Lesner, P. Pardus, A. Pędziwiłk, M. Romanowski, M. Różycki, K. Szatanik, J. Szymański, D. Topolski, M. Walisch, J. Wawrzyniak, M. Węzyk, R. Wiktorowski, R. Włodarczyk, G. Zięba.

Liczebności gatunków ptaków wodnych na najważniejszych dla nich obiektach były następujące:

- Warta : perkozek 2, czapla siwa 29, gęś zbożowa 15, gęsi nie rozpoznane 347, łabędź niemy 100, łabędź krzykliwy 14, krzyżówka 872, głowienka 1, czernica 4, nurogęś 18, bielaczek 2, łyska 24, kokoszka 1, mewa srebrzysta 207, mewa pospolita 12
- Bzura: krzyżówka 329, gęś zbożowa 14, łabędź niemy 6
- Ner : czapla siwa 2, krzyżówka 255, łabędź niemy 145, łyska 17
- Pilica: perkozek 10, czapla siwa 11, łabędź niemy 82, krzyżówka 665, cyraneczka 2, kaczkę pływającą 530, gągoł 5, kaczkę nie rozpoznane 30, nurogęś 20, łyska 192, śmieszka 7, mewa srebrzysta 1, mewa pospolita 1, zimorodek 1
- Widawka: czapla siwa 1, łabędź niemy 3, krzyżówka 282
- zbiornik Jeziorsko: czapla siwa 109, gęś zbożowa 1900, gęś białoczelna 220, gęsi nie rozpoznane 850, łabędź niemy 5, krzyżówka 6428, czernica 1, uhlą 1, gągoł 18, nurogęś 291, bielaczek 13, mewa srebrzysta 153, mewa pospolita 54
- zbiorniki kopalni i elektrowni Bełchatów: perkozek 29, łabędź niemy 5, krzyżówka 1288, cyraneczka 50, głowienka 20, czernica 71, gągoł 17, łyska 52, zimorodek 1.

Organizatorzy tegorocznego liczenia zimowego serdecznie dziękują wszystkim jego uczestnikom i zachęcają do dalszego udziału.

Bocian czarny (*Ciconia nigra*) na terenie województwa piotrkowskiego

Marcin Kociniak*, Zbigniew Koludzi, Marcin Wężyk*****

*ul. Daniłowskiego 9 m.11; **ul. Próchnika 3/5 m.28; *** ul. Szmida 13 m.28
97-300 Piotrków Trybunalski

W roku 1997 na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody przeprowadzono inwentaryzację stanowisk lęgowych bociana czarnego w województwie piotrkowskim, w celu zaktualizowania wykazu miejsc jego rozrodu oraz objęcia ich ochroną.

Informacje o stanowiskach lęgowych zbierano wielotorowo, przez:

- * sprawdzanie stanowisk wykazanych podczas inwentaryzacji przeprowadzonej w 1988 r. oraz badań ankietowych w 1993 r. ,
- * sprawdzenie danych literaturowych,
- * rozesłanie ankiet do nadleśnictw,
- * uzyskanie informacji ustnych od pracowników leśnych, myśliwych oraz obserwatorów ptaków,
- * systematyczne przeszukiwanie biotopów typowych dla bociana czarnego (rozległe kompleksy leśne, podmokłe lasy itd.).

Stanowiska wykazane w poprzednich inwentaryzacjach, wszystkie informacje uzyskane metodą ankietową oraz bezpośrednio od obserwatorów zostały zweryfikowane w terenie. W wyniku badań trwających od marca do października 1997 roku wykazano 14 stanowisk lęgowych bociana czarnego. W 7 gniazdach odbyły się lęgi. Zastanawiający jest fakt nieprzystąpienia bocianów do lęgów w bieżącym roku w ich stałych ostojach - np. w Lasach Spalskich. Prawdopodobnie przyczyną były warunki atmosferyczne - znacznie opóźniona wiosna (podobne zjawisko zaobserwowano w przypadku bociana białego).

Podczas prowadzenia badań stwierdzono kilka głównych czynników zagrażających stanowiskom lęgowym bociana czarnego, można tu wyróżnić:

- * czynniki naturalne
 - złamanie gałęzi pod rosnącym sukcesywnie ciężarem gniazda,
 - wywrócenie bądź złamanie drzewa przez wiatr.
- * czynniki związane z działalnością człowieka:
 - prace leśne w pobliżu gniazd,
 - stałe niepokojenie ptaków w miejscach gniazdowania oraz zerowania,
 - wycinanie starych drzewostanów - potencjalnych lęgowisk,
 - melioracje podmokłych lasów.

W związku z wyżej wymienionymi zagrożeniami wydaje się, że tzw. ochrona strefowa jest bardzo ważnym czynnikiem mogącym zapewnić stabilizację liczebności bociana czarnego.

Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków wodnych w Regionie Łódzkim w styczniu 1997 roku

Tomasz Janiszewski

Katedra Ekologii i Zoologii Kęragowców, Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16, 90-237 Łódź

W ramach akcji zimowego liczenia ptaków wodnych skontrolowano w okresie 19 -28 I 1997: odcinek Warty o długości 145 km (pomiędzy Uniejowem i Trębaczewem), odcinek Bzury o długości 70 km (od Aleksandrowa Ł. do Soboty), fragment Neru od Lublinka do Dąbia o długości 75 km, a także zbiornik zaporowy Jeziorsko oraz zbiorniki kopalni i elektrowni Bełchatów. W akcji wzięli udział: R.Bargiel, A.Gęgotek, M.Głubowski, Sz.i Z. Grochowalscy, J.Hejduk, T.Janiszewski, K.Kaczmarek, D.Każmierczak, A.Kaliński, J.Kronenberg, B.Lesner, M.Pisanko, M.Walisch, R.Wiktorowski, R.Włodarczyk, G. Zięba. Liczebności gatunków ptaków wodnych na poszczególnych obiektach były następujące:

Warta : perkozek 4, czapla siwa 24, kormoran 1, łabędź niemy 22, łabędź krzykliwy 4, łabędź mały 1, krzyżówka 1067, czernica 10, głowienka 2, nurogęs 79, bielaczek 1, łyska 75, kokoszka 6, mewa srebrzysta 2

Bzura: krzyżówka 337, śmieszka 1

Ner : czapla siwa 1, krzyżówka 897, cyraneczka 7

zbiornik Jeziorsko: gęs zbożowa 50

zbiorniki kopalni i elektrowni Bełchatów: perkozek 22, łabędź niemy 13, krzyżówka 1749, cyraneczka 38, czernica 35, gagoł 13, nurogęs 9, łyska 76

Po serii bardzo łagodnych zim w pierwszej połowie lat 90-tych, przyszła kolej na mroźniejsze. Podobnie jak w styczniu 1996 roku, również i w 1997 stwierdzono na wszystkich obiektach stosunkowo mało ptaków (nawet mniej niż rok wcześniej). Na Warcie, większość ptaków stwierdzono na 15 kilometrowym, całkowicie wolnym od lodu odcinku rzeki tuż poniżej zapory zbiornika Jeziorsko. Na przykład były tu 22 z 24 obserwowanych na tej rzece czapli siwych, 9 z 10 czernic, 72 z 79 nurogęsi, wszystkie łyski oraz 75% krzyżówek. Na Bzurze i Nerze odnotowano dużo mniej ptaków niż w poprzednim roku, a na całkowicie pokrytym lodem zbiorniku Jeziorsko obserwowano jedynie nocujące gęsi. Na zbiornikach pod Bełchatowem trwa spadek liczebności zimującej tu dawniej bardzo licznie łyski. Do najciekawszych stwierdzeń należą obserwacje kormorana i łabędzia małego, których dokonał R. Wiktorowski na Warcie, na odcinku między Sieradzem i Wartą.

Występowanie łabędzia niemego w środkowej Polsce.

Radosław Włodarczyk

Sekcja Ornitologiczna SKNB UL, ul. Banacha 12/16 90 - 237 Łódź

1. Ocena liczebności populacji łęgowej - pierwsze udokumentowane stwierdzenie łęgu łabędzia niemego z terenu obecnego ornitologicznego Regionu Łódzkiego, pochodzi z 1966 roku kiedy to dwie pary gniazdowały na stawach w Walewicach. Kolejnym zbiornikiem skolonizowanym przez ten gatunek był staw Okręt (nieudana próba łęgu w 1970 roku). Później liczebność par łęgowych łabędzia niemego systematycznie rośnie. W latach 1976 - 79 w wyniku przeprowadzenia ankiety przez Stację Ornitologiczną w Gdańsku z terenu województw: sieradzkiego, skierniewickiego, piotrkowskiego i łódzkiego zebrano dane o 36 parach łęgowych. W trakcie prac Polskiego Atlasu Ornitologicznego czyli w latach 1986 - 92 stwierdzono go w 61 polach atlasowych na 132 przebadane. Daje to minimalną liczebność 61 par łęgowych przy założeniu, że w polu atlasowym gnieździła się co najmniej jedna para. W roku 1997 skontrolowano 93 pola atlasowe, czyli obszar o powierzchni ok. 93 000 km². Na tym terenie wykryto 47 stanowisk łęgowych zajętych przez 72 pary, których łęg zakończył się sukcesem (wyprowadziły co najmniej jedno młode). W naszych warunkach gatunek ten gnieździ się głównie na terenie stawów rybnych - 57 % par łęgowych. Drugim istotnym miejscem łęgów łabędzi niemych są zbiorniki zaporowe (24 %). Inne miejsca gniazdowania tego gatunku takie jak torfianki, stawy śródpolne i we wsiach mają mniejsze znaczenie.

2. Zimowanie - łabędź niemy zimuje w naszym regionie nielicznie i skupiska ptaków powyżej dwudziestu osobników należą do rzadkości. Podobnie jak w przypadku innych gatunków ptaków wodnych jego obecność uzależniona jest od stopnia zlodzenia rzek i zbiorników (tab.1). W latach o ostrej zimie (np. 1996, 1997) był to gatunek nieliczny, zaś w zimy łagodne (1991, 1994) spotykany jest częściej, choć różnice pomiędzy sezonami nie są zbyt wyraźne. Znane są dwa miejsca liczniejszego zimowania tego gatunku w regionie łódzkim. Są nimi osadniki koło Sulejowa oraz rzeka Pilica poniżej tamy zbiornika Sulejowskiego. W obu miejscach zależnie od warunków pogodowych koncentruje się od kilkunastu do ponad stu osobników tego gatunku np: 20.02.94 - 113 ad. + 19 imm. - osadniki koło Sulejowa, 11.01.97 - 61 ad. + 10 im. - osadniki koło Sulejowa, 06.01.97 - 33 ad. + 1 imm. - rz. Pilica poniżej tamy zb. Sulejowskiego.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Warta (145 km)	66	75	63	61	80	87	63	22
Bzura (70 km)	0	1	0	-	-	0	10	0

Tab. 1 Liczebność zimujących łabędzi niemych w poszczególnych latach na rz. Warcie (odcinek Działoszyn - Uniejów) i rz. Bzurze (odcinek Zgierz - Sobota).

3. Obrączkowanie - obrączkowanie łabędzi rozpoczęto w lipcu 1995 roku. Głównymi miejscami chwytania łabędzi jest zbiornik Jeziorsko, zbiorniki kopalni i elektrowni

Bełchatów oraz zbiornik Sulejowski. W roku 1995 chwymano również ptaki zimujące na rzece Wiśle we Włocławku. Do dnia dzisiejszego schwymano 140 łęgowych i zimujących ptaków. Najwięcej schwymano łabędzi zimą 1997 roku na odstojskach koło Sulejowa (30 os.). Dotychczas o 40 spośród wszystkich zaobrazkowanych dotąd ptaków uzyskano przynajmniej jedną informację powrotną. Do najciekawszych należy stwierdzenie zimowania samca z pary łęgowej na stawach Krzywie koło Łodzi na Wiśle koło Spytkowic w styczniu 1997 roku, obserwacja pisklęcia tej pary, tej samej zimy koło Brna w Czechach oraz zimowanie samca łęgowego w Nowosolnej na rzece Wiśle w Krakowie. Obok zbierania informacji o łabędziach zaobrazkowanych w regionie łódzkim, uzyskiwane są dane o ptakach obrączkowanych w innych rejonach, a stwierdzonych w okolicach Łodzi na zimowiskach, pierzowiskach lub łęgowiskach. Udało się odczytać obrączki 17 ptaków. Jednego z nich zaobrazkowano poza granicami naszego kraju. Był to ptak zimujący na Warcie poniżej zbiornika Jeziorsko w 1997 roku noszący czeską obrączkę. Niestety wciąż nie uzyskano dokładnych danych o tym ptaku. Najwięcej ptaków z obrączkami pochodzi z rejonu Częstochowy i Stawów Milickich, co zapewne wiąże się z dużą aktywnością obrączkarzy w tamtych miejscach. Dwa przypadki dotyczą ptaków łęgowych na terenie regionu łódzkiego, a zaobrazkowanych w innych regionach Polski. I tak :

- dorosły samiec zaobrazkowany zimą 1996/1997 na rzece Brynicy w woj.katowickim gnieździł się w tym roku na zbiorniku przy młynie na rzece Mrodze we wsi Kolonia Wola Branicka
- samica zaobrazkowana jako pisklę w sierpniu 1987 roku na Jez.Zbyszewickim w woj.pilskim gnieździ się co najmniej rok na stawach w Bełdowie.

4. Łabędź niemy odmiany polskiej - do roku 1997 odnotowano tylko dwa przypadki występowania tej odmiany w naszym regionie. W 1989 roku pisklęta o cechach odmiany polskiej stwierdzono na zbiorniku Bugaj w Piotrkowie Trybunalskim zaś w 1995 roku na Torfowisku Święte Ługi koło Lubca. Podczas kontroli stanowisk łęgowych łabędzia niemego w 1997 roku wykryto siedem par wodzących pisklęta odmiany polskiej oraz jedną parę, w której samica wykazywała cechy tej odmiany. Powyższe stanowiska skoncentrowane były głównie w północnej części regionu łódzkiego. Procentowy udział piskląt tej odmiany wśród ogólnej liczby piskląt wynosił 4 %. Jest to wynik podobny do uzyskanego z okolic Milicza. Poza porą łęgową pojedyncze łabędzie nieme odmiany polskiej stwierdzono wśród przelotnych ptaków w maju 1997 roku na stawach pod Pęczniwem i na zimowisku w roku 1997/1998 w Sulejowie.

5. Pierzowiska- głównym miejscem pierzenia łabędzi niemych w naszym regionie są stawy rybne w dolinie Bzury oraz zbiornik Jeziorsko. Najliczniej gatunek ten pierzy się na stawach w Walewicach (np: 03.07.1997 roku stwierdzono tam 180 os.), gdzie liczebność pierzaków zbliża się do tych wykazywanych z kompleksów stawów rybnych sąsiadujących ze stawami milickimi. Dalsze miejsca istotne ze względu na liczebność pierzących się łabędzi niemych to stawy w Borowie, Psarach, zbiornik Jeziorsko oraz usytuowane na południu regionu stawy koło wsi Słupia. Na wyżej wymienionych miejscach spotyka się do ok. 30 pierzących się osobników.

Zimowanie gęsi na terenie Regionu Łódzkiego w sezonie jesienno-zimowym 1997/98

Krzysztof Kaczmarek

ul. Telewizyjna 5, 91-164 Łódź

Jak co roku na terenie Regionu Łódzkiego odbyło się liczenie zimujących gęsi na noclegowiskach w okresie przelotu jesiennego i zimowania. Zostało ono zsynchronizowane z ogólnopolskim liczeniem gęsi nadzorowanym przez Polską Grupę Badania i Ochrony Gęsi „Anser”. Przed świtem 16 - 17 listopada 1997 i 18 - 19 stycznia 1998, na wcześniej wyznaczone punkty obserwacji wyruszyło dwunastu ornitologów z województwa łódzkiego, piotrkowskiego i skierniewickiego.

W czasie liczenia jesiennego skontrolowano sześć punktów (tab. 1), wśród których na trzech stwierdzono obecność gęsi. Jedynie na Zbiorniku Jeziorsko gęsi nocowały w znaczącej liczbie ok. 630 osobników. Na Zbiorniku Sulejowskim i stawach w Walewicach zauważono tylko symboliczną obecność tych ptaków. Na stawach w Walewicach, Mysłakowie, Borowie oraz Okręcie i Rydwanie gęsi nie stwierdzono w ogóle. W czasie jesiennego liczenia inwentaryzacji noclegowisk pogoda nie sprzyjała „gęsiarom”. Dość niska temperatura (kilka °C), silny wiatr oraz przelotne deszcze utrudniały obserwację.

Tabela 1 Kontrolowany punkt	liczenie jesiennie: 16-17 XI 1997					Razem
	A.anser	A.albifrons	A.fabalis	Anser sp.	A.fab+A.albif	
Zbiornik Jeziorsko	40	40	390	130	20	620
Zbiornik Sulejowski	0	0	0	1	0	1
Stawy w Walewicach	0	0	0	32	0	32
Razem	40	40	390	163	20	653

Podczas styczniowej akcji inwentaryzacji gęsi noclegowisk skontrolowano, podobnie jak na jesieni, sześć punktów. Zrezygnowano z obserwowania gęsi na stawach w Mysłakowie, natomiast dodatkowo sprawdzono dolinę Neru w pobliżu miejscowości Karszew (gm. Dąbie). Ogólna liczba gęsi wykrytych w czasie zimowego liczenia była znacznie większa niż w czasie jesiennego (tab. 2). Bardzo dużo ptaków zaobserwowano na Zbiorniku Jeziorsko - łącznie ok. 2920 gęsi. W dolinie Neru odnotowano obecność 151 gęsi, przy czym większość z nich (141 szt.) była gęgawami. Nie stwierdzono gęsi na zbiorniku Sulejowskim, stawach w Borowie oraz stawach Okręt i Rydwan. W styczniu '98 pogoda była dobra. Relatywnie wysoka temperatura (kilka - kilkanaście °C), niewielki wiatr oraz brak opadów wyraźnie sprzyjały obserwacjom.

Tabela 2 Kontrolowany punkt	liczenie zimowe: 18-19 XI 1997					Razem
	A.anser	A.albifrons	A.fabalis	Anser sp.	A.fab+A.albif	
Zbiornik Jeziorsko	0	20	1900	850	150	2920
Stawy Okręt i Rydwan	5	0	0	0	0	5
Dolina Neru	141	0	10	0	0	151
Razem	146	20	1910	850	150	3076

W regionie łódzkim w akcji wzięło udział dwunastu ornitologów: Anna Kleszcz, Andrzej Gęgotek, Szymon i Zbigniew Grochowalscy, Tomasz Janiszewski, Zbigniew Kołudzi, Mirosław Nowicki, Przemysław Snopczyk, Jakub Szymański, Marcin Wężyk, Radosław Włodarczyk i Krzysztof Kaczmarek. Wszystkim wyżej wymienionym bardzo serdecznie dziękuję i zachęcam do uczestniczenia w inwentaryzacji legowisk gęgawy oraz w liczeniach zimujących gęsi na przelomie 1998/1999r.

Obóz chiropterologiczny - Rembieszów 97

Grzegorz Radzicki

Katedra Ekologii i Zoologii Kragowców, Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

W dniach 3-15 lipca 1997 roku na terenie Parku Krajobrazowego Międzyrzecza Warty i Widawki odbył się obóz, którego celem było poznanie składu gatunkowego i rozmieszczenia nietoperzy na terenie Parku, a także zaznajomienie uczestników z metodami oznaczania gatunków, prowadzenia badań i ochrony nietoperzy. Obszar ten należy do bardzo słabo poznanych pod względem składu chiropterofauny. W obozie uczestniczyło 12 osób - członków Sekcji Teriologicznej Studenckiego Koła Naukowego Biologów UŁ oraz sympatyków ruchu chiropterologicznego z Sieradza i Zduńskiej Woli. Pracami terenowymi kierowali: Grzegorz Radzicki i Maurycy Ignaczak.

W czasie trwania obozu prowadzono kontrole letnich kryjówek nietoperzy (strychy zabudowań, dziuple drzew, skrzynki lęgowe), a także odłow w sieci, nasłuch detektorowy i analizę pokarmu sów. Kontrole kryjówek nietoperzy wykazały obecność kolonii rozrodzonych: mrocza późnego - ok. 30 samic z młodymi, gacka szarego - ok. 5 oraz zasiedlających jeden strych kolonii gacka szarego i brunatnego - ok. 30 os. Łącznie stwierdzono występowanie 7 gatunków nietoperzy: gacek brunatny, gacek szary, karlik większy, karlik malutki, borowiec wielki, nocek rudy i mroczek późny.

Oprócz badań faunistycznych prowadzono też akcje dydaktyczne i propagandowe, popularyzujące w społeczeństwie wiedzę na temat nietoperzy. W trakcie kontroli zabudowań i strychów rozdawano mieszkańcom foldery: „Nietoperze - zwierzęta nieznanne” i „Nietoperze potrzebują przyjaciół” - folder Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Nietoperzy. Udzielono również kilku wywiadów prasowych min. dla „Dziennika Łódzkiego” i tygodnika „Nad Wartą”. Łódzka Grupa Chiropterologiczna będzie jeszcze gościć w Sieradzkim w przyszłych sezonach. Planowana jest kontynuacja badań, ponieważ uzyskane dane dotyczą głównie północnej i wschodniej części Parku.

Dekada Spisu Nietoperzy 1998 w Regionie Łódzkim

Grzegorz Radzicki

Już po raz trzeci z rzędu łódzcy chiropterolodzy włączyli się do ogólnopolskiej akcji znanej jako Dekada Spisu Nietoperzy. Jej cele to: inwentaryzacja zimowych stanowisk nietoperzy oraz monitoring liczebności tych ssaków w Polsce. W okresie 25.01-15.02.1998 skontrolowano 100 obiektów: 66 piwnic i ziemianek, 4 jaskinie, 11 bunkrów, 2 strychy, 12 studni, 3 mosty i 2 tunele. Stwierdzono w nich zimowanie 1443 nietoperzy z 11 gatunków oraz 18 osobników nieoznaczonych: gacek brunatny 222, gacek szary 11, mopek 488, nocek duży 172, nocek rudy 82, nocek Natterera 437, nocek Brandta/wąsatek 19, nocek łydkowski 2, mroczek późny 9, mroczek posrebrzany 1. W pracach terenowych udział wzięli: R. Bargiel, J. Domański, J. Hejduk, M. Ignaczak, M. Kowalski, G. Radzicki, M. Różycki, R. Szuflet, S. Zalas.

Do najciekawszych obserwacji należy zaliczyć pierwsze zimowe stwierdzenie nietoperzy z terenu Łodzi: nocka posrebrzanego (gat. występującego prawdopodobnie na terenie całego kraju, wszędzie jednak dość rzadkiego) oraz gacka brunatnego.

Plazy i gady Polski Środkowej - dane z lat 1980-1997

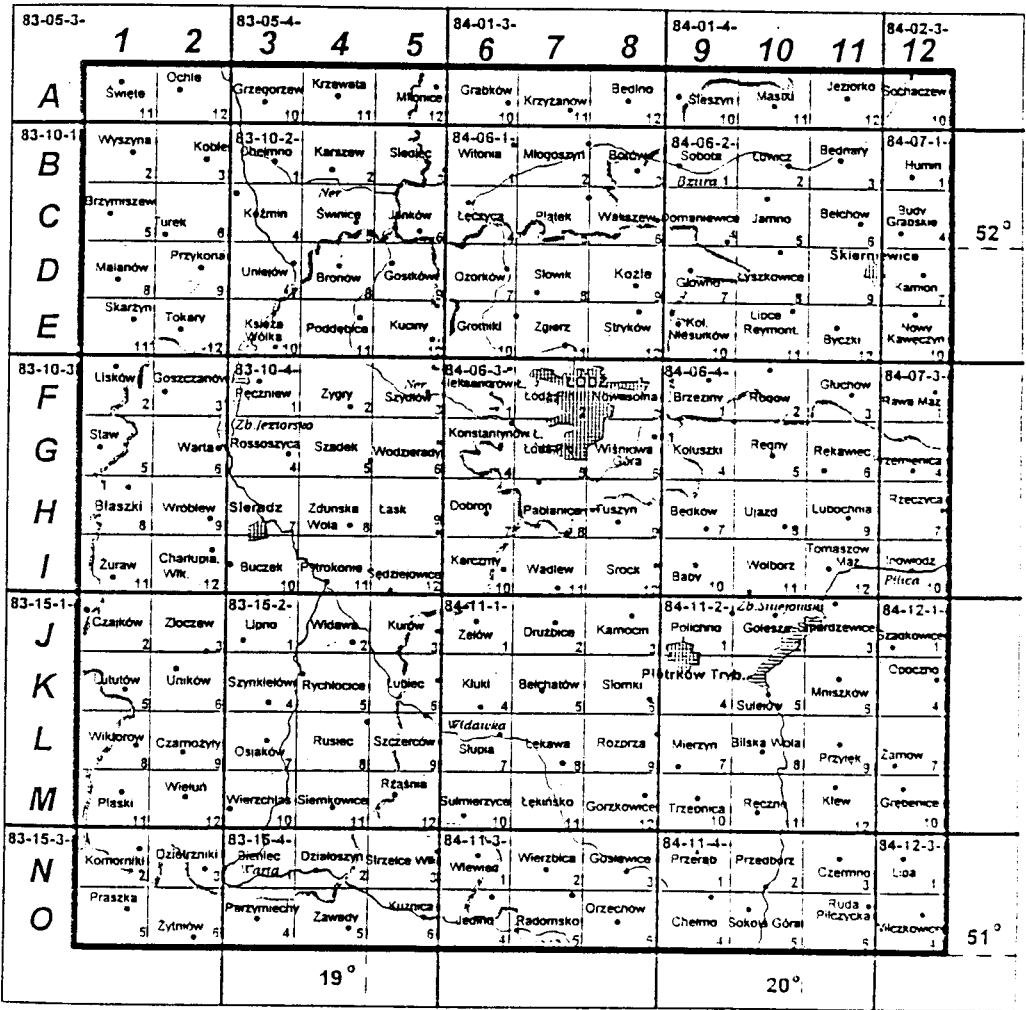
Piotr Zieliński, Janusz Hejduk

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców
Uniwersytet Łódzki
ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

Niniejszy, 4 już raport dotyczący Atlasu Herpetofauny Polski Środkowej zawiera bieżące informacje o stopniu zaawansowania prac terenowych. Opracowanie to ma charakter jedynie roboczy i przedstawia w formie sumarycznej dane uzyskane dla lat 1980 - 1997. Adresujemy je do wszystkich współpracujących z nami osób.

Obszar, z którego zbieraliśmy informacje obejmuje w przybliżeniu rejon ograniczony: od północy pradoliną warszawsko-berlińską; od wschodu Puszcza Bolimowską i Pilicką; od południa Wzgórzami Radomszczańskimi i Wyzyną Wieluńską; od zachodu doliną Warty. Geograficznie obszar ten leży między 51°00' i 52°15' szerokości geograficznej północnej, a 18°20' i 20°20' długości geograficznej wschodniej (Rys.1). Obszar ten podzielono - w oparciu o siatkę geograficzną - na 180 pól atlasowych. Pola te wynikają z podziału map kartograficznych 1:100 000 Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, opracowanych w 1981 roku w Państwowym Przedsiębiorstwie Geodezyjno-Kartograficznym, na mniejsze pola atlasowe. Każdy arkusz mapy o wymiarach 20' (pionowo) na 30' (poziomo) tj. ok. 37 km x 35 km stanowi na Rys.1 jedno duże pole (zaznaczone grubszymi liniami). Na przykład duże pole z Łodzią ma numer 84-06-3. Jest to jednocześnie numer arkusza mapy 1:100 000. Każde duże pole zostało następnie podzielone na 12 mniejszych pól, o wymiarach 5' (pionowo) i 10' (poziomo) i powierzchni ok. 108 km², zwanych dalej polami atlasowymi. Każde z tych pól atlasowych ma nadany kod. I tak pole ze Zgierzem będzie miało kod (numer) E7, wynikający z oznaczeń brzegowych całego terenu badań. Ponadto, w celu weryfikacji miejsca, każdemu polu atlasowemu przypisano miejscowość kluczową. Zwykle jest to największa miejscowość w polu, lub też jest to miejscowość położona centralnie w polu atlasowym, przez co możliwa jest jednoznaczna identyfikacja tej miejscowości i numeru pola.

Jako aktualne uznano dane zebrane w latach 1980-1997. Informacje były wpisywane przez obserwatorów na karty jednego lub wielu pól, weryfikowane przez nas pod kątem wiarygodności oznaczenia, a następnie nanoszone na siatkę pól atlasowych danego gatunku. Rozmieszczenie wszystkich gatunków przedstawiono na rysunkach z siatką pól atlasowych (Rys. 2-8).

Rys. 1. Mapa terenu badań z naniesionymi polami atlasowymi i miejscowościami kluczowymi.

Plazy i gady Polski Środkowej - dane z lat 1980-1997

Piotr Zieliński, Janusz Hejduk

Katedra Ekologii i Zoologii Kęgocwów
Uniwersytet Łódzki
ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

Niniejszy, 4 już raport dotyczący Atlasu Herpetofauny Polski Środkowej zawiera bieżące informacje o stopniu zaawansowania prac terenowych. Opracowanie to ma charakter jedynie roboczy i przedstawia w formie sumarycznej dane uzyskane dla lat 1980 - 1997. Adresujemy je do wszystkich współpracujących z nami osób.

Obszar, z którego zbieraliśmy informacje obejmuje w przybliżeniu rejon ograniczony: od północy pradoliną warszawsko-berlińską; od wschodu Puszcza Bolimowska i Pilicka; od południa Wzgórzami Radomszczańskimi i Wyzyną Wieluńską; od zachodu doliną Warty. Geograficznie obszar ten leży między 51°00' i 52°15' szerokości geograficznej północnej, a 18°20' i 20°20' długości geograficznej wschodniej (Rys. 1). Obszar ten podzielono - w oparciu o siatkę geograficzną - na 180 pól atlasowych. Pola te wynikają z podziału map kartograficznych 1:100 000 Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, opracowanych w 1981 roku w Państwowym Przedsiębiorstwie Geodezyjno-Kartograficznym, na mniejsze pola atlasowe. Każdy arkusz mapy o wymiarach 20' (pionowo) na 30' (poziomo) tj. ok. 37 km x 35 km stanowi na Rys. 1 jedno duże pole (zaznaczone grubszymi liniami). Na przykład duże pole z Łodzią ma numer 34-06-3. Jest to jednocześnie numer arkusza mapy 1:100 000. Każde duże pole zostało następnie podzielone na 12 mniejszych pól, o wymiarach 5' (pionowo) i 10' (poziomo) i powierzchni ok. 108 km², zwanych dalej polami atlasowymi. Każde z tych pól atlasowych ma nadany kod. I tak pole ze Zgierzem będzie miało kod (numer) E7, wynikający z oznaczeń brzegowych całego terenu badań. Ponadto, w celu weryfikacji miejsca, każdemu polu atlasowemu przypisano miejscowość kluczową. Zwykle jest to największa miejscowość w polu, lub też jest to miejscowość położona centralnie w polu atlasowym, przez co możliwa jest jednoznaczna identyfikacja tej miejscowości i numeru pola.

Jako aktualne uznano dane zebrane w latach 1980-1997. Informacje były wpisywane przez obserwatorów na karty jednego lub wielu pól, weryfikowane przez nas pod kątem wiarygodności oznaczenia, a następnie nanoszone na siatkę pól atlasowych danego gatunku. Rozmieszczenie wszystkich gatunków przedstawiono na rysunkach z siatką pól atlasowych (Rys. 2-8).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
A	11	12	2			6		11		1			
B	8	11	9	4	4	8	8	11	10	4	6		
C		6	5	5	7	5	10	12	11	11	9		52'
D		8	2		1	12	7		11	7			
E		10	3	5	7	11	6	10	1	6	3		
F		13	1	4	11	12	13	11	5				
G	5	13	6	4	7	11	4	6					
H		3	2	7	8	12	6	3					
I	2		5	8	7	10	5	2		4	2		
J	1	4		1	2	4	4	13	7	10			
K	1	2		1	12	2	10	2	7	12	4	2	
L		6				8	5	1	6	6		1	
M		7	8	4		2	10	3	3	8	3		
N		10	8	7	4	9			10	6			
O		3			2	12	6	1	9	11			51'
				19"					20"				
Amphibia													

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
A	1	4											
B	3	5	1			1	1	2	1			4	
C		1	7		1		2	3	2	5	5		52'
D		1				2	4	2		2	2		
E	1	2	1	2	3	2	2	2	1				
F		3	1	3	2	2	1	2	4			1	
G		4	3		4	4		5					
H		1		2	4	1	5						
I	3		2	5	5	2		1	5	4			
J	2	4		3	1			4	5	4	2		
K	1	1	5	1	3	2	4		2	5	1	1	
L		4				3	2		4	3			
M		2	3	1		1	3		2	4			
N		1	6	3	2	3	1		1	5	4		
O						2	5	3	1	5	5		51'
						19"				20"			
Reptilia													

Rys. 2. Liczba stwierdzonych gatunków płazów (z lewej) i gadów (z prawej) w poszczególnych polach atlasowych. W tle sieć rzeczna.

WYNIKI

Trudno jest przecenić rolę miłośników przyrody mieszkających z dala od dużych miast. Osoby te, najczęściej zapaleni obserwatorzy ptaków, najlepiej wiedzą jakie płazy i gady na ich terenie występują. Nam, na szczęście, udało się dotrzeć do niektórych z nich.

Dane atlasowe do końca 1997 roku dostarczyły 73 osoby. W sumie udało się zebrać 1602 informacje o płazach i 492 informacje o gadach - razem 2094. W 1997 roku zebrano 290 informacji o płazach i 72 o gadach Polski Środkowej. Zgromadzone materiały są wynikiem pracy szerokiego grona osób. Listę współpracowników wraz z inicjałami i łączną liczbą zebranych informacji przedstawia poniższy wykaz.

(AB)	Agnieszka Bała	5
(AF)	Anna Frankiewicz	16
(AK)	Andrzej Klimkowski	60
(AW)	Arkadiusz Wojcieszek	6
(B)	Błażuk	29
(BB)	Bogusław Bartos	8
(BE)	Barbara Efenberger	1
(BK)	Bogdan Kowalski	2
(BN)	Barbara Nowak	2
(BS)	Bogusław Soszyński	20
(CW)	Cezary Watała	3

(DH)	Dorota Hejduk	11
(DJ)	Dariusz Jędrasiak	3
(DK)	Dariusz Knapik	10
(DŁ)	Dorota Łuszczzyńska	1
(DM)	Daniel Majewski	2
(DP)	Dorota Pietrzak	91
(EM)	Ewa Maciejewska	41
(GJ)	Grzegorz Juszcak	11
(GR)	Grzegorz Radzicki	28
(GT)	Grzegorz Tończyk	14
(GZ)	Grzegorz Zięba	8
(HA)	Hieronim Andrzejewski	1
(JD)	Jacek Dymitrowicz	74
(JH)	Janusz Hejduk	343
(JMAR)	Janusz Markowski	46
(JMAT)	Joanna Matusiak	65
(JS)	Jakub Szymański	6
(JW)	Jarosław Wawrzyniak	1
(KA)	Krzysztof Adamus	8
(KG)	Krzysztof Gara	10
(KK)	Krzysztof Kurowski	1
(KS)	Krzysztof Sokalski	22
(KW)	Katarzyna Watała	5
(LK)	Leszek Kucharski	4
(LM)	Lidia Marszał	39
(MC)	Michał Cieplucha	63
(MGL)	Mariusz Glubowski	29
(MGL)	Marta Głowińska	18
(MGR)	Michał Grabowski	9
(MJAN)	Magdalena Janiszewska	9
(MJAS)	Michał Jasinski	57
(MKA)	Marcin Kazmierczak	5
(MKO)	Marcin Kociniak	67
(MN)	Marek Nejman	80
(MO)	Małgorzata Olejniczak	1
(MR)	Maciej Rydzyński	3
(MSTO)	Michał Stopczyński	16
(MSTR)	Marek Strzałka	41
(MT)	Marek Trojak	133
(MU)	Marian Us	11
(MW)	Marcin Wężyk	92
(O)	Olszycki	5
(PG)	Piotr Gaszyński	1

(PS)	Piotr Sosnowski	4
(PZ)	Piotr Zieliński	303
(RJ)	Radosław Jaros	18
(RP)	Roman Pędziwiatr	9
(RS)	Ryszard Sasiadek	3
RWL)	Radosław Włodarczyk	3
(RWO)	Ryszard Wojciechowski	47
(SGL)	Sławomir Głuszek	32
(SGO)	Sławomir Góral	11
(SM)	Szymon Miłczarek	2
(TJ)	Tomasz Janiszewski	35
(TKA)	Tomasz Kaleta	20
(TKU)	Tadeusz Kurzac	45
(TO)	Tadeusz Osicki	42
(TS)	Tomasz Stoszek	72
(WG)	Władysław Grochala	1
(ZK)	Zbigniew Kołodzki	41
(ZT)	Zbigniew Tracz	2
(ZW)	Zbigniew Wojciechowski	112

Poniższe zestawienie ilustruje stopień zbadania pól w Polsce Środkowej:

Liczba stwierdzonych gatunków płazów w polu	Liczba pól atlasowych z daną liczbą gatunków
? (pola nie badane)	53
1	10
2	13
3	8
4	13
5	9
6	13
7	13
8	10
9	4
10	10
11	12
12	8
13	4

informacje pochodzą w sumie ze 127 (71%) pól

Liczba stwierdzonych gatunków gadów w polu	Liczba pól atlasowych z daną liczbą gatunków
--	--

? (pola nie badane)	74
1	29
2	27
3	17
4	17
5	15
6	1

informacje pochodzą w sumie z 106 (59%) pól

Płazy

Na 18 gatunków płazów występujących w Polsce, w Polsce Środkowej udało się stwierdzić występowanie 13 gatunków (Rys. 2-6), w tym jednego mieszkańca - żaby wodnej. W roku 1997 najwięcej nowych informacji tj. informacji dotyczących pól, gdzie wcześniej danego gatunku nie stwierdzono, dotyczyło: żaby trawnej (15), ropuchy zielonej (13), żaby moczarowej (12), rzekotki drzewnej (11), traszki zwyczajnej (10), grzebiuszki ziemnej (10), ropuchy szarej (10), następnie kumaka nizinnego (8), żaby wodnej (7), żaby jeziorkowej (7), traszki grzebieniastej (6), paskówki (2), żaby śmieszki (2).

Poniższe zestawienie przedstawia wykaz stwierdzonych gatunków płazów wraz z liczbą pól, w których odnaleziono dany gatunek oraz inicjałami osób, które dostarczyły informacji:

Traszka grzebieniasta (*Triturus cristatus*): (32) AK, DK, JH, JMAR, JMAT, JD, KG, MGR, MJAN, MJAS, MN, MR, MSTO, MSTR, MT, PZ, RWO, SGL, TJ, TKU, TO, ZW;

Traszka zwyczajna (*Triturus vulgaris*): (60) AB, AK, AW, B, DH, DK, GZ, JD, JH, JMAR, JMAT, KA, KG, KS, LM, MC, MGL, MGR, MJAN, MJAS, MKO, MN, MSTO, MSTR, MT, MW, O, PS, PZ, RWO, SGL, TJ, TKA, TKU, TO, TS, ZK, ZW;

Kumak nizinny (*Bombina bombina*): (76) AB, AK, B, BB, DK, DP, EM, GT, GZ, JD, JH, JMAR, JMAT, KA, KW, LM, MC, MGL, MGR, MJAN, MJAS, MKO, MN, MSTR, MT, MW, PZ, RP, RWO, TJ, TKA, TKU, TO, TS, ZK, ZW;

Grzebiuszka ziemna (*Pelobates fuscus*): (55) AF, AK, AW, BB, DH, DM, DP, EM, DK, GJ, GR, GT, JD, JH, JMAR, KS, KW, LM, MC, MGL, MJAS, MKO, MN, MSTR, MT, MW, PZ, PG, RJ, RWŁ, RWO, SGL, SGÓ, TJ, TKU, TO, ZW;

Ropucha szara (*Bufo bufo*): (99) AB, AK, B, BB, BS, DK, DP, EM, GJ, GR, GT, GZ, HA, JD, JH, JMAR, JMAT, KA, KG, KS, KW, LM, MC, MGL, MGL, MGR, MJAS, MKA, MKO, MN, MSTO, MSTR, MT, MU, MW, O, PS, PZ, RJ, EM, RWO, SGL, SGÓ, TJ, TKA, TKU, TS, ZK, ZW;

Ropucha zielona (*Bufo viridis*): (70) AF, AK, B, BS, CW, DH, DK, DP, GJ, GR, JD, JH, JMAR, JMAT, KA, KG, KS, MC, MGL, MGR, MJAS, MKO, MN, MSTO, MSTR, MT, MW, PZ, RP, RWŁ, SGL, SGÓ, TJ, TKA, TKU, TO, TS, ZK, ZW;

Paskówka (*Bufo calamita*): (23) AF, AK, BS, CW, DK, DP, GJ, JD, JH, JMAR, KA, MJAS, MT, MU, PZ, RP, SGL, SGÓ, TJ, TO, TS, ZK, ZW;

Rzekotka drzewna (*Hyla arborea*): (73) AF, AK, AW, B, BS, DH, DK, DP, GJ, GT, GZ, JD, JH, KK, JMAR, JMAT, JS, JW, KA, KS, LK, LM, MC, MGL, MJAS, MK, MN, MO, MR, MSTR, MT, MU, MW, O, PS, PZ, RP, RWO, SGL, SGÓ, TJ, TKU, TO, TS, ZK, ZW,

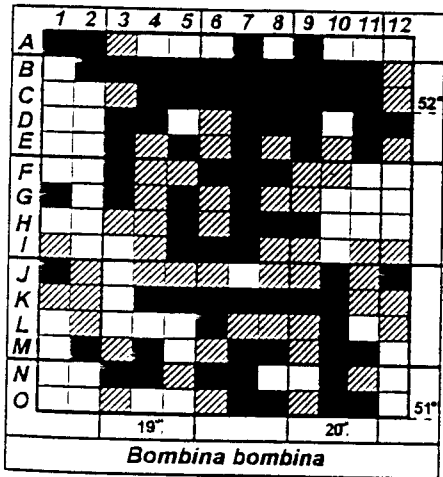
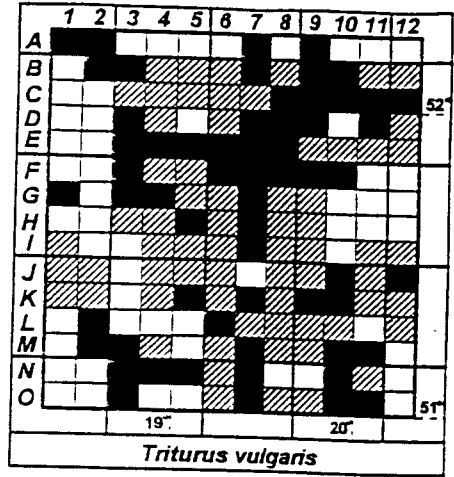
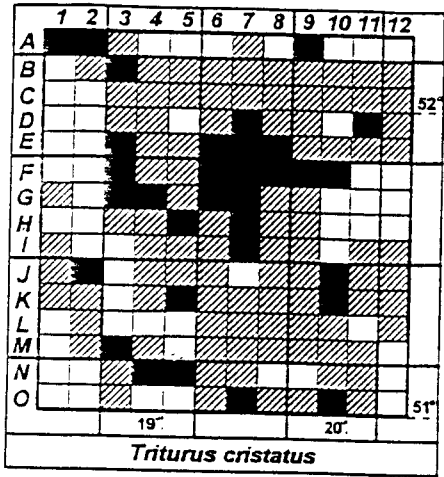
Żaba moczarowa (*Rana arvalis*): (83) AB, AF, AK, B, BB, BS, DH, DK, DP, EM, GJ, GR, GT, GZ, JD, JH, JMAR, JMAT, KS, KW, LM, MC, MGL, MGL, MJAN, MJAS, MKO, MN, MSTO, MSTR, MT, MU, MW, O, PZ, RJ, RWO, SGL, SGÓ, TJ, TKA, TKU, TO, TS, ZK, ZW;

Żaba trawna (*Rana temporaria*): (104) AF, AK, B, BB, BS, DH, DŁ, DP, EM, GJ, GR, GZ, JD, JH, JMAR, JMAT, JS, KS, KW, LM, MC, MGL, MGL, MGR, MJAS, MKO, MN, MSTR, MT, MU, MW, PZ, RJ, RWO, SGÓ, SGL, TJ, TKA, TKU, TO, TS, ZK, ZW;

Żaba śmieszka (*Rana ridibunda*): (24) B, DP, EM, JH, JMAR, JMAT, LM, MC, MGL, MJAS, MN, MSTR, PZ, RJ, TKU, ZW;

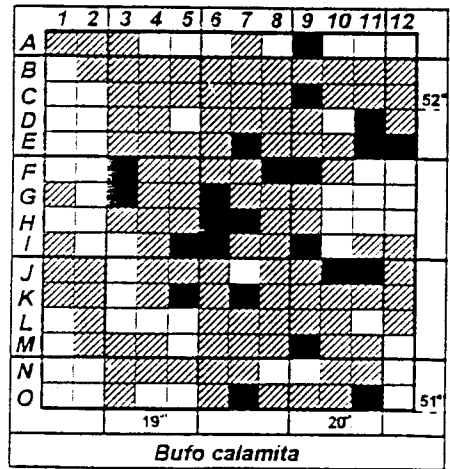
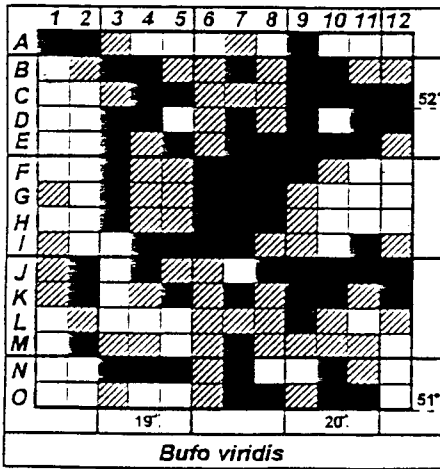
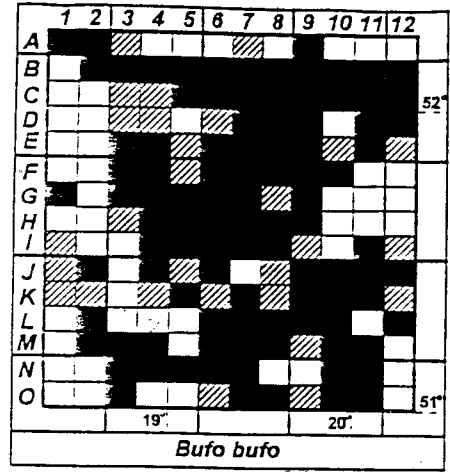
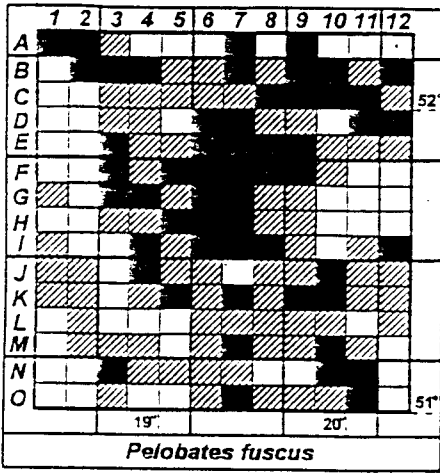
Żaba jeziorkowa (*Rana lessonae*): (75) AK, B, DH, DP, EM, GJ, JH, JMAT, LM, MC, MGL, MGL, MJAN, MJAS, MKO, MN, MSTR, MT, MW, PZ, RJ, RWO, SGÓ, SGL, TJ, TKU, ZK, ZW;

Żaba wodna (*Rana kl. esculenta*): (52) AB, AF, B, DH, DK, DP, EM, GJ, JH, JMAT, KS, LM, MJAS, MC, MKO, MN, MSTR, MT, MW, O, PZ, RWO, SGÓ, TJ, TKA, TKU, ZK, ZW;

- pole nie badane w latach 1980 - 1997
- pole, w którym nie stwierdzono gatunku w latach 1980 - 1997
- pole, w którym stwierdzono gatunek w latach 1980 - 1997

Rys. 3. Stwierdzenia traszki grzebieniastej, zwyczajnej oraz kumaka nizinnego w Polsce Środkowej.

Rys. 4. Stwierdzenia grzebiuszki ziemnej, ropuchy szarej, zielonej oraz paskówki w Polsce Środkowej. Oznaczenia jak na Rys. 3.

Atlas ptaków lęgowych Łodzi w latach 1994-97

Tomasz Janiszewski, Mariusz Głubowski

Katedra Ekologii i Zoologii Kregowców, Uniwersytet Łódzki, 90-237 Łódź

Atlasowych opracowań awifauny doczekało się już wiele miast europejskich. Wiele z nich zostało już opublikowanych. W Polsce, całościowe opracowania awifauny metodą atlasową posiada kilka mniejszych miast między innymi Leszno, Świebodzin, Gorzów oraz dwa duże: Warszawa i Olsztyn. Poza celem czysto naukowym - atlas dokumentuje stan awifauny terenu w określonym czasie w pewnych warunkach środowiskowych - prowadzenie akcji zbierania tego rodzaju danych może mieć także inne znaczenie. Dane te mogą też pomóc osiągnąć pewne cele edukacyjne, mieć zastosowanie w planowaniu przestrzennym oraz działaniach na rzecz ochrony przyrody. Z tych właśnie powodów w roku 1994 rozpoczęto badania, metodą atlasową, które mają doprowadzić do uzyskania kompletnych danych na temat składu i liczebności awifauny lęgowej terenu Łodzi.

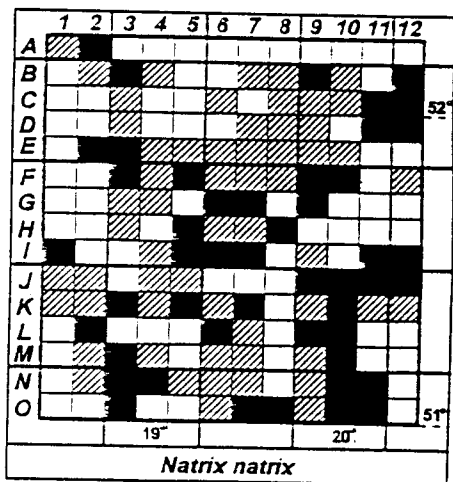
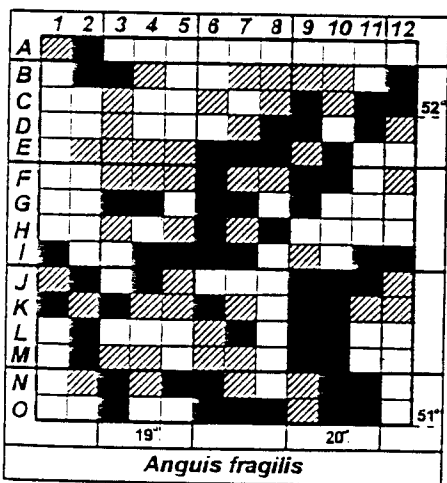
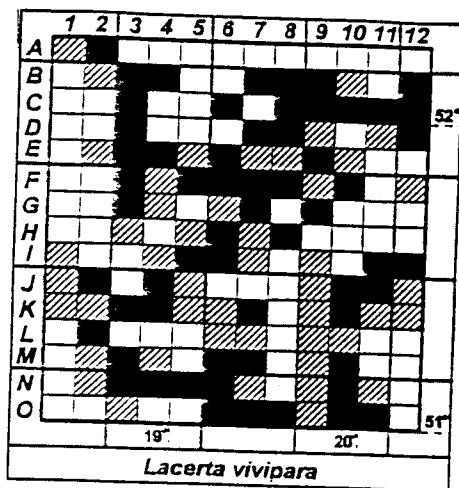
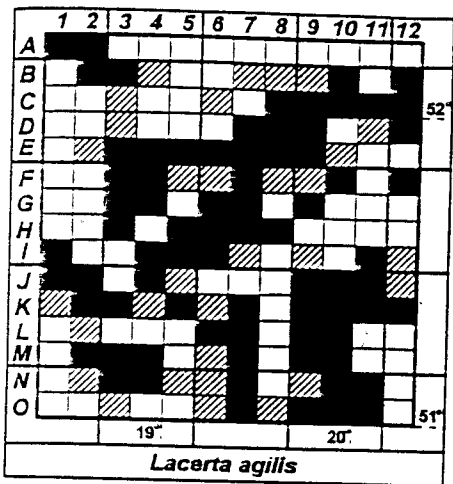
STAN ZAAWANSOWANIA PRAC

Zaplanowano prowadzenie systematycznych obserwacji na terenie 196 pól atlasowych o powierzchni ok. 1 km² każdy. W ten sposób badaniami objętoby obszar ok. 2/3 powierzchni, znajdującej się w obrębie granic administracyjnych Łodzi. Zrezygnowano z penetracji obszarów słabiej zurbanizowanych, leżących głównie w wschodniej części miasta. Początkowo spodziewano się ukończenia prac po trzech lat zbierania danych. Niestety, stało się inaczej. Nie udało się zainteresować udziałem w akcji większej liczby obserwatorów ptaków. Co prawda wstępnie, w 1994 roku, zadeklarowało swój udział w niej aż 28 osób, ale w tym pierwszym sezonie materiały przekazało tylko 11 obserwatorów. W kolejnych latach było jeszcze gorzej. Nic więc dziwnego, że po 4 sezonach prowadzenia obserwacji zgromadzono dane ze 101 pól atlasowych czyli zaledwie nieco ponad połowy ich liczby, zaplanowanej do zbadania. Aktywność osób uczestniczących w akcji w poszczególnych sezonach mierzona liczbą zbadanych pól zmieniała się i była następująca (w nawiasach podano także liczbę osób, które przekazały informacje na temat całych pól): 1994 - 41 (11), 1995 - 17 (3), 1996 - 18 (3), 1997 - 25 (8). Łącznie w ciągu czterech lat, chęć udziału w akcji zgłosiło 33 obserwatorów, ale w postanowieniu tym wytrzymało tylko 14. Poniżej zamieszczono listę osób, które dostarczyły dane wraz z liczbą pól przez nie zbadanych.

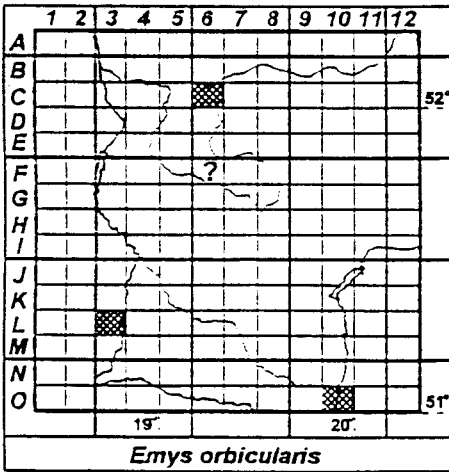
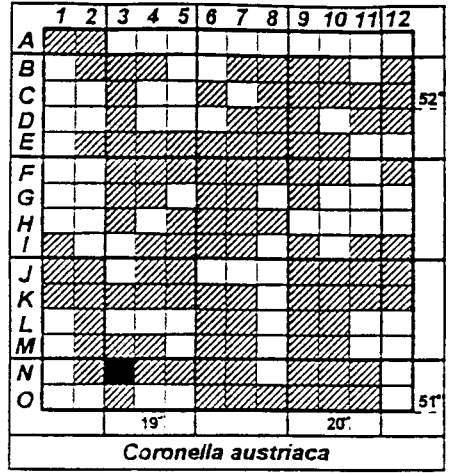
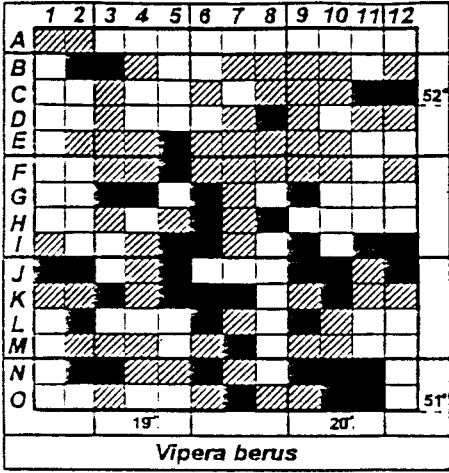
J.Hejduk (JH) - 22, T.Janiszewski (TJ) - 28, K.Kaczmarek (KK) - 6, A.Kaliński (AK) - 5, J.Kronenberg - 4, J.Markowski - 1, A.Pędziwilk - 1, R.Słomczyński - 3, P.Snopczyk - 1, T.Stoszek (TS) - 9, J.Szymański (JS) - 2, J.Wawrzyniak - 1, R.Wiktorowski - 1, R.Włodarczyk (RW) - 20.

Ponadto pojedyncze informacje przekazali I.Michalak (IM) oraz R.Świądek (RS), P.Zieliński (PZ), G.Juszczak (GJ) i Rafał Bargiel (RB).

Mapę z rozmieszczeniem zbadanych już pól atlasowych przedstawiono na stronie 9.

Rys. 7. Stwierdzenia jaszczurki zwinki, żyworodnej, padalca zwyczajnego i zaskronca zwyczajnego w Polsce Środkowej. Oznaczenia jak na Rys. 3.

- - pole nie badane w latach 1980 - 1997
- ▨ - pole, w którym nie stwierdzono gatunku w latach 1980 - 1997
- - pole, w którym stwierdzono gatunek w latach 1980 - 1997
- ▣ - pole, w którym stwierdzono żółwia błotnego w latach 1960 - 1979
- ? - miejsce znalezienia żółwia błotnego w 1997r. stanowisko do weryfikacji

Rys. 8. Stwierdzenia żmii zygzakowatej, gniewosza plamistego i żółwia błotnego w Polsce Środkowej.

Jaszczurka żyworodna (*Lacerta vivipara*): (60) AF, B, BS, DP, EM, JD, JH, JMAR, JMAT, KS, MC, MGL, MGL, MGR, MJAS, MN, MSTO, MSTR, MT, MU, MW, PZ, RJ, RP, RWO, TJ, TO, TS, ZW;

Padalec zwyczajny (*Anguis fragilis*): (59) B, BS, DJ, DM, DP, EM, GJ, GR, GT, JD, JH, JMAR, JMAT, JS, KG, KS, LK, MC, MGL, MGR, MSTO, MJAS, MKO, MN, MT, MW, PZ, RP, RS, RWO, SGL, SGÓ, TJ, TKU, TO, TS, ZK, ZW;

Zaskroniec zwyczajny (*Natrix natrix*): (48) AW, BB, BE, BS, DP, EM, GJ, GR, GZ, JD, JH, JMAR, JMAT, JS, KA, LM, KS, MGL, MGR, MKO, MN, MSTR, MT, MU, MW, PZ, RJ, RS, RWO, SGL, SGÓ, SM, TJ, TK, TO, TS, ZK, ZT, ZW;

Gaiewosz plamisty (*Coronella austriaca*): (1) RWO;

Żmija zygzakowata (*Vipera berus*): (42) AW, BB, BN, BS, DJ, DP, GZ, JD, JH, JMAR, JS, KA, KG, KS, LK, MT, MJAN, MK, MN, MU, MW, MT, PZ, RP, RS, RWO, SGL, TJ, TKU, TO, TS, WG, ZK, ZT, ZW;

Zalecenia na rok 1998

W tym roku powinniśmy zwrócić uwagę przede wszystkim na zweryfikowanie stanowiska **żółwia błotnego** w Lutomiernym nad Nerem. Nie można wykluczyć, że gdzieś w dolinie Neru stanowisko naturalnego występowania tego gatunku nadal istnieje. Musimy to sprawdzić drogą bezpośrednich poszukiwań i rozmów z miejscową ludnością.

Kolejnym gatunkiem, na który powinniśmy zwrócić szczególną uwagę jest paskówka. W roku 1996, podczas specjalnie zorganizowanego wyjazdu, udało nam się stwierdzić jej obecność na południe od Przedborza (pole O11). W roku bieżącym odnaleźliśmy ten gatunek na północnym skraju naszego obszaru badań (pole A9). W tym roku chcielibyśmy jej poszukać na północy nad Nerem oraz na południu nad Wartą. Z rejonów tych nie mamy żadnych doniesień o występowaniu paskówki. Należy sądzić, że ropucha ta występuje częściej, jednak z uwagi na jej głównie nocny tryb życia trudno jest ją wykryć. Najbardziej skuteczną metodą na znalezienie paskówki są nocne kontrole w maju i w czerwcu nastawione na wyszukanie godzących samców - kasety z nagranyimi głosami możemy dostarczyć. Można się spodziewać obecności paskówki w pobliżu wszelkiego rodzaju nowych zbiorników wodnych, np. stawów rybnych, oczek wodnych na działkach, a nawet nad okresowymi rozlewiskami z wodą stojącą. Paskówki możemy często znaleźć nie w samym stawie rybnym, lecz w miejscach podsiąkających wodą po drugiej stronie wału.

Samce odzywają się bardzo głośno. Zatem zwykle nie ma potrzeby wchodzenia bezpośrednio na teren obiektu - **pamiętajmy o naszym bezpieczeństwie**. Głosy godowe paskówki (obok rzekotki drzewnej) należą z pewnością do najbardziej charakterystycznych dla krajowej batrachofauny. Głos paskówki można odwzorować jako uporczywie powtarzane *trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr*, po czym, po chwili przerwy, następuje powtórzenie powyższego cyklu. W przypadku kłopotów z rozpoznaniem płazów po głosach można je nagrać na kasetę magnetofonową i dostarczyć nam do identyfikacji nagranych gatunków.

Ponadto:

Szczególną uwagę zwracamy na pola nie badane i zbadane słabo (patrz Rys.1 i 2). Przy użyciu siatki czerpakowej poszukujemy trzaski grzebieniastej i jej larw.

Dokładnie inwentaryzujemy **miejsca masowego rozrodu płazów** (np. godowiska żaby moczarowej, trawnej, paskówki). Staramy się oszacować liczbę godujących osobników. Lokalizujemy miejsca szczególnie liczego występowania gadów (np. dolina rzeki Rawki w Puszczy Bolimowskiej w przypadku zakrońca).

Pamiętajmy, że dla płazów szczególnie atrakcyjne są niewielkie zbiorniki wodne, położone na otwartej przestrzeni. Obecność ryb w zbiorniku nie sprzyja płazom.

Zapewne część osób zetknie się po raz pierwszy z badaniami herpetofauny w Polsce Środkowej. Dla tych osób zamieszczamy instrukcję wypełniania kart atlasowych.

Instrukcja wypełniania kart:

Wpisujemy dane dotyczące wszystkich zaobserwowanych gatunków, nawet tych pospolitych. Potwierdzenie występowania odnotowanego wcześniej w danym polu gatunku też jest ważne i cenne.

Nr pola: Numery (kody) poszczególnych pól przedstawiają wszystkie zamieszczone rysunki. Posługując się Rys.1. ustal numer Twojego pola. Na przykład pole ze Zgierzem będzie miało numer E7. Jeśli mimo to trudno jest Ci ustalić numer pola, nie przejmuj się i wypełnij inne rubryki podając najbliższą największą miejscowość, nazwę gminy itp.

Kluczowa miejscowość w polu: Należy wpisać nazwę kluczowej miejscowości w polu posługując się rysunkiem nr 1. Jeśli nie wiesz jakie są dokładne granice pola, podaj nazwę największej miejscowości położonej najbliższej miejsca obserwacji. Jeśli zamierzasz prowadzić w tym miejscu dalsze obserwacje, wróć się do nas a przysyłamy Ci kopię mapy Twojego pola (skala 1:100000) wraz z jego numerem.

Dokładna lokalizacja: Rubryka dotycząca lokalizacji służy dokładniejszemu umiejscowieniu Twojej obserwacji, gdyż w skali opracowania regionalnego pola o powierzchni ponad 100 km² są zbyt duże. Jeśli informacje pochodzą z terenu miast należy podać np. nazwę ulicy, placu, stawu. Jeśli jest to teren

pozamiejski, może to być nazwa np. rzeki, zwirowni, stawu, wsi, lasu bądź innego najbliższego obiektu o określonej nazwie. Dokładna lokalizacja jest bardzo istotna szczególnie w odniesieniu do miejsc rozrodu płazów.

Data: Należy podać dzień, miesiąc, rok wg schematu: np. 14.07.94. Jeśli piszesz o obserwacjach dokonanych np. w ubiegłym roku, a nie pamiętasz dokładnej daty, napisz to co pamiętasz np. 08.93 lub nawet tylko rok.

Podstawa oznaczenia: Należy napisać, co było podstawą oznaczenia. Jeśli oznaczenia gatunku dokonano na podstawie skrzeku, kijanek, osobników młodocianych bądź dorosłych, wpisujemy odpowiednie stadium rozwojowe np. skrzek, kijanka, osobnik młodociany, dorosły. Jeśli oznaczenia dokonano na podstawie głosów, koniecznie wpisujemy - głosy. Jeśli znaleźliśmy wylinkę - wpisujemy wylinka. Uwaga! Gatunek wpisujemy tylko jeśli jesteśmy pewni oznaczenia. W przeciwnym razie wpisujemy wyższą kategorię np. żaba brunatna, żaba zielona, jaszczurka, wąż.

Pamiętaj!

- oznaczanie w terenie żab zielonych, szczególnie małych osobników, jest bardzo często wręcz niemożliwe;
- głos ropuchy zielonej jest bardzo podobny do głosu turkucia podjadka. Jedynie w sytuacji gdy znany Ci głos dochodzi z nad wody, z pewnej odległości od brzegu, możesz mieć pewność, że jest to ropucha zielona. Jeśli głos dochodzi z brzegu staraj się odnaleźć ropuchę bądź turkucia;
- nie staraj się oznaczać na siłę;
- w przypadku jakichkolwiek wątpliwości z oznaczeniem gatunku skontaktuj się z nami w celu ich wyjaśnienia.

Liczebność obserwowana: Należy wpisać liczebność danego gatunku na podstawie liczby oznaczonych przez nas osobników. Wpisujemy tylko to co widzieliśmy (słyszeliśmy). W przypadku godujących płazów, które łatwo jest policzyć wzrokowo (np. żaba moczarowa, trawna, ropucha szara), bądź też kierując się słuchem (np. rzekotka drzewna, kumak nizinny, grzebiuszka ziemna) powinniśmy podjąć próbę policzenia wszystkich możliwych do stwierdzenia osobników. Nie wolno szacować liczebności np. w oparciu o wielkość danego biotopu.

Opis biotopu: Tu wpisujemy informacje charakteryzujące miejsce znalezienia danego gatunku np. zalana łąka nad Rawką, piwnica budynku mieszkalnego, brzeg stawu rybnego, zbiornik p.poz. w lesie sosnowym. Rubryka ta jest szczególnie ważna w odniesieniu miejsc godowania płazów.

Uwagi: Jest to miejsce na wpisanie wszelkich istotnych Twoim zdaniem uwag dotyczących rubryk wcześniej opisanych.

Uwaga! Prosimy o przesłanie kart Piotrowi Zielińskiemu na adres Katedry Katedry Ekologii i Zoologii Kręgowców UŁ zaraz po zakończeniu prac terenowych. Pozwoli to nam na bieżące opracowywanie zebranych informacji, o czym będziemy Cię oczywiście informować w kolejnych zeszytach *Biuletynu*. Wszelkich informacji dotyczących herpetofauny Polski Środkowej udzielają autorzy tego opracowania (tel. (42) 35-44-33).